OKUL DEFTERİ

MART 1979 FİYATI: 20 LİRA SAYI: 1

İKİ AYLIK EĞİTİM DERGİSİ

1 Mart 1979

•

Yıl: 1 - Sayı: 1

•

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Abdullah KAYA

•

Yazı Kurulu

Niyazi ALTUNYA
Erdal ÇALI
Ercan EYÜBOĞLU
Mehmet KOÇ
Çetin TURAN

•

Kapak
Nezih DANYAL

•

Yazışma Adresi
Onur Han, Kat: 3 No: 37
Kızılay - Ankara

•

Havale Adresi
İş Bankası Kızılay Şubesi
No: 1914 - Ankara

•

Fiyatı: 20 Lira

•

Yıllık Abone: 100 Lira

•

Dizgi
Çığ Yayıncılık

•

Baskı
Daily News Web Ofset

OKUL DEFTERİ

iki aylık eğitim dergisi

BU SAYIDA

ÇIKARKEN

"OKUL DEFTERİ", "uzun yıllar 'kurtarıcı' rolü yüklenen eğitimin bu rolü sanayileşmeye bıraktığı" bir ortamda çıkmaya başlıyor. Eğitimin kendisinin 'kurtarılmasının' gündeme geldiği bir zamanda bir eğitim dergisinin çıkarılması ise, eğitimin kurtarıcı olmasa bile taşıdığı büyük önemle açıklanabilir. Gerçekten günümüz dünyasında ileri kapitalist, sosyalist ve azgelişmiş diye bilinen ülkelerde eğitim önemli bir sorun. Kapitalizmin elemeci, eşitsiz eğitimi, sosyalist ülkelerin politeknik içerikli demokratik eğitimi, iki çelişen uygulamayı sergiliyor. Her iki sistemin ortak yanları, aynı nitelikli işlevleri yerine getirmeleri: Ekonominin, üretimin gerek duyduğu nitelik ve nicelikte emek gücünün yetiştirilmesi; üretimin, genişletilmiş yeniden üretimin devamının sağlanması; bu üretimin içinde yer aldığı ilişkilerin, üretim ilişkilerinin ve bunlara bağlı toplumsal ilişki ve değerlerin korunması ve güçlendirilmesi. Bunun içindir ki her iki sistem eğitim bilimlerinin geliştirdiği çeşitli teknikleri, bilimsel ve teknik devrimin insanlığa sunduğu tüm olanakları kullanmak, denemek istiyor.

Kapitalist ülkelerde eğitim, onun başlıca kurumu olan okul, çeşitli yaklaşımlarla ele alınıyor. Toplumun sağlamadığı eşitliği eğitimin görevi kabul etmek, okulun tümü ile yansız, bilimsel bilgiler verdiğini ileri sürmek, ya da, burjuva toplumlarında okulun burjuva ideolojisinden başka hiçbir şey veremeyeceğini, bu yüzden de kurum olarak ortadan kaldırılması gerektiğini savunmak, bunlardan bazıları.

Buna karşılık, yaklaşım ne olursa olsun değişmeyen, değişmesi söz konusu olmayan ortak eğitsel sorunlar var. Sınıf etkeninden bağımsız olarak öğrenmeyi, öğretmeyi, bunların tekniklerini, bu bakımdan ele almak gerek.

Bu yazı, bir çıkış bildirisi değil, ama gene de bir ilk sayı sunuşu olması kaçınılmaz. Öyleyse OKUL DEFTERİ'nin eğitime yaklaşımını, bu yaklaşım ışığında saptadığı amaç ve işlevi özetle de olsa belirtmekte yarar var.

Günümüz dünyası, kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecini yaşıyor. Bu süreç, Türkiye somutunda, üçlü bir mücadele niteliğinde beliriyor. Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm mücadelesi kopmaz bir bütünlük oluşturuyor. İşçi sınıfı hareketinin örgütlü öncülüğünde verilen bu üçlü mücadelede öteki emekçi toplum kesimleri yanında öğretmenler, eğitim emekçileri de yer alıyor. Tüm öteki toplum kesimleri gibi öğretmenler için de en büyük okul, bu örgütlü mücadelenin kendisidir, onun kazandırdığı deneyimlerdir.

Eğitim, okul, sınıflı bir toplumda, sınıf mücadelesinin etkin *araç*larından biridir. Egemen sınıf, ideolojik işlevi ile eğitimi, okulu egemenliğini pekiştirmede işçilere, emekçilere karşı etkin biçimde kullanır, kullanmak ister. Eğitim, okul, böylesine güçlü ve etkili bir araçsa, sınıf mücadelesinin bir *amacı* olmuş demektir. İşçiler, emekçiler, mücadelelerinde eğitim aygıtını etkilemeye, yanlarına almaya çalışırlar.

Bunlar da gösteriyor ki eğitim, okul, sınıf mücadelelerinin geçtiği, cereyan ettiği bir *yer*dir, *alan*dır.

Kapitalist toplumda devletin okulu, işçi sınıfına siyasal eğitim vermez, devrimci eğitim vermez. İşçi sınıfının siyasal eğitimi örgütlü mücadele içinde, sendikalarda ve kendi Parti'sinde gerçekleşir. Ancak bu, verili okulları burjuvaziye terketmek anlamına gelmiyor, gelmemeli. Burjuvazi kendi sınıfsal çıkarları gereği işçilere, emekçilere eğitim götürmek zorunda. Oysa eğitim, verili durumda bile, işçilerin, emekçilerin bilinçlenmesine, giderek örgütlenmelerine elverişli koşulları getirecektir. Okul, bu yönü ile iki yanı keskin bir bıçaktır. Kapitalist eğitimin içeriğinde iki yön var. Bilimsel ve teknik devrimin bilgisi, bilimsel bilgi ile, burjuva ideolojisinin üretimin, okulun sınıfsal özünü gizlemeye yönelik gerici, bilimdışı bilgisi bir arada yer alıyor. OKUL DEFTERİ'nin amaçlarından biri de işte gerici burjuva ideolojisinin örtmeye, saklamaya çalıştığı bu bilimsel özü, bilimsel çekirdeği açmak, ortaya çıkarmak.

— Eğitim, çok yönlü bir süreç. Okul, eğitimin temel kurumu, ama tek kurumu değil. Bu yüzden okul içi ve okul dışı yönleriyle eğitimle almak gerekiyor. Okul öncesi eğitim, meslek içi eğitim, bilimsel araştırma vb. hep bu çerçevede ele alınacak.

— Eğitimin toplumla ilişkisi açık. Eğitim toplumda çok önemli bir işlev görüyor, toplumun gelişmesini önemli ölçüde etkiliyor. Ama eğitim hiçbir zaman bir kurtarıcı, ya da tek başına bir toplumu batırıcı bir öğe değil. Abartmak da yadsımak da aynı yanlış değerlendirmenin iki ucu oluyor.

— Eğitim, toplumsal yapıya sıkı sıkıya bağlı. Yalnızca bugünkü toplumun damgasını taşımakla kalmıyor, geçmişin de izlerini taşıyor. Bu bakımdan demokratik eğitim mücadelesi dünün birikimlerini ve bugünün somut verilerini toplumun genel demokratikleşme mücadelesi bütünlüğü içinde ele almak durumunda. Okul Defteri bu perspektif içinde bir uğraş verecek.

OKUL DEFTERİ öncelikle bir meslek dergisi. Bu niteliğiyle de öncelikle öğretmenlere, öğrencilere, kısaca eğitim dünyasına yöneliyor. Benimsediği dünya görüşü ne olursa olsun tüm ilerici demokrat öğretmenlere ulaşmayı, onlara eğitimin tüm sorunlarını açmayı, onların katkılarını sağlamayı amaçlıyor.

OKUL DEFTERİ

1979 yılı eğitim bütçesinin düşündürdükleri

DEMET BÖRTÜCENE

1979 yılı programı ve bütçesi şu günlerde Meclislerde görüşülüp yasallaşmış bulunuyor. MC tipi hükümetlerin plan ve programsızlığının yol açtığı ekonomik ve mali anarşinin bir disiplin altına alınma çabalarının şimdi bir değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. Gerçekten bu alandaki anarşinin diğer alanlardaki anarşi gibi sürüp gittiği söz konusu mudur? Bu sorunun yanıtını yalnızca eğitim alanında programlanan nitel ve nicel çözümleme, amaç ve hedefler açısından vermek durumundayız bu yazımızda.

Eğitim alanında Türkiye'deki gelişmeler ile ilgili yapılagelen çözümlemelerin (analiz) eleştirisini, bu çözümlemelerin kavramları içinde yapmaktan kaçınmak zorunluluğunu duymaktayız. Çünkü son zamanlarda kimi ileri-ci büyük iktisatçı ve plancılarımızın bu düzenin eleştirisini yaparken düştükleri yanlışa girmekten özellikle kaçınmak istiyoruz. Örneğin bir sermaye-hasıla oranının 3.1 ya da 2.9 olması, büyüme hızının 6.7 değil de 8 olması gerektiği tartışmalarındaki kavram ve rakam fetişizmine katılmak istemiyoruz.

Genellikle sorumlu kurumlar her dönemde eğitim hizmeti için kaynakların büyüklüğüne, geçmiş yıllara göre artış oranına, eğitim sistemi içindeki kitlenin nicel yapısına ilişkin abartılmış rakamlar ortaya atarak bu alanda çok başarılı olduklarını sergilemekten kaçınmazlar. Oysa onların rakamları ve kavramları içinde kalınsa bile, ortaya çıkan görünüm pek içaçıcı değildir. Örneğin bunun için planlı dönemde toplam ekonominin eğitim alanına ayırdığı yatırım kaynaklarının gösterdiği gelişmeye kısaca bir göz atmak yeterlidir. Plan döneminde gerçekleşen toplam 222,1 milyar liralık yatırımın 14,6 milyar liralık kesimi eğitimin payıdır. Bu pay gerçekleşen toplam yatırımların yüzde 6,6'sıdır. Oysa bu dönemde planın hedef olarak belirlediği eğitim yatırımlarının toplam yatırım hedefleri içindeki payı yüzde 7,1'dir. İkinci Plan döneminde hedeflenen eğitim yatırımı payı yüzde 6,7 olmuştur. Gerçekleşme ise şöyledir: 354,8 milyar liralık toplam yatırım gerçekleşmiş ve bunun 16,5 milyarı eğitim alanında oluşmuştur. Gerçekleşen bu eğitim yatırımları gerçekleşen toplam yatırımların yüzde 4,6'sıdır. Üçüncü plan döneminde ise eğitim yatırımları hedeflenen toplam yatırımların yüzde 5'idir. Ancak gerçekleşen eğitim yatırımları (20,5 milyar TL), toplam gerçekleşen yatırımların (625,9 milyar TL) yüzde üçü olmuştur.

Görüldüğü gibi bu göstergelerden iki sonuç çıkartılabilir. Birincisi, planlanan eğitim yatırımlarının gerçekleşmesi düşük bir düzeyde kalmaktadır. Planlama işlevi gerçekleşme düzeyini ya da eğitim alanındaki yatırım gerçekleştirme kapasitesini artırmak yerine, var olan yapıya uyum göstererek, bir önceki yatırım gerçekleşme düzeyini, bir sonraki planın hedefi olarak saptamayı benimsemiş görülmektedir. İkincisi ise, toplam yatırım kaynaklarından eğitime ayrılan kaynakların mutlak olarak artmasına karşın göreli payının düşmesidir. Bu durum yalnızca eğitim alanında değil tüm sosyal sektörlerde de izlenmektedir.

Dördüncü Plan da bu Tutumdan kendini kurtaramamaktadır. Toplam yatırımların (1.575,8 milyar TL. 1978 fiyatları ile) yüzde 4,8'i (75,6 milyar TL) eğitim yatırımları hedefi olarak saptanmıştır. Oysa 1978 yılında hedeflenen eğitim yatırımı payının yüzde 4,5 olmasına karşın bu payın gerçekleşmesi 2,4 olmuştur. 1979 yılı program ve bütçesine bakıldığında toplam yatırımların içinde eğitime ayrılan payın yüzde 3,5 dolaylarında olduğu görülmektedir. Bu göstergelere bakınca, Dördüncü Planın da bu konuda ilk üç planın düştüğü tuzağa düştüğü anlaşılmaktadır.

Ancak tartışılması gereken konu, plan program ve bütçe hedef ve gerçekleşme sayılarını, yatırım tahsislerindeki yeterlilik ve yetersizlikleri sergilemek değil, bu olanaklarla yaratılan eğitim hizmetlerinin niteliği olmak durumundadır. Bu tartışmada halkı şaşırtacak onları 'aptallaştıracak' sayılar yerine, halk yığınlarının eğitimden, ışıktan ve bilgiden ne denli yoksun bırakıldığını kanıtlayan resmi sayıların yorumunu yapmak istiyoruz. Halk yığınlarının, işçilerin, köylülerin bilgi ışığından yoksun bırakılması bir rastlantının sonucu değildir. Bugün ülkemizin her alandaki politikasının biçimlenmesinde ağırlığını ortaya koyan burjuvazinin denetimi altındaki bu geniş emekçi kitlelerinin böylesine bir perişanlıktan kurtulamamaları doğal bir sonuçtur.

Bu amaçla devlet planının eğitimle ilgili sayılarına kısaca bakalım. Görülüyor ki, ülkemizde ilkokul çağında olduğu halde, bir milyon dolayında çocuğumuz ilkokul eğitiminden yoksundur. Oysa üçüncü Planın başından bu yana çağ nüfusunun tümünün okullaşması öngörülmüştür. Sorun bu durumu saptamakla da bitmemektedir. İlkokulu bitirenler kolaylıkla bir üst eğitim olanağı bulamamaktadır. Gerçekten ilkokulu bitiren öğrencilerin hâlâ yüzde 52'si orta öğretim birinci kademesine geçeme-

mektedir. Bugün bile 3 bine yakın köyde okul bulunmamakta, ikili ve üçlü öğretim gittikçe yaygınlaştırılmakta ve benimsenmiş bir eğitim yöntemi gibi uygulanmaktadır. İlkokullar için ortaya konulan istatistikler ve resmi açıklamalar öğretmen açığının kapandığını belirtse bile, gerçekte öğretmen dağılımındaki gelişmiş yöre ve geri kalmış yöreler arasındaki dengesizlik giderek büyümekte ve geri yörelerdeki öğretmen açığı ağırlığını korumaktadır. Var olan ilkokulların yüzde elliye yakını beş derslikten küçük, yüzde 38'i de bir derslikli okullardır. Buraya kadar verdiğimiz sayılar, ilkokul çağındaki insanlarımıza devletçe sağlanan eğitim olanaklarının ve bilgi ışığının güçsüzlüğünü ve yetersizliğini yansıtmaya yetmektedir.

Öte yandan ülkemizde çalışan nüfusun yüzde 37,1'inin ilkokul çatısı bile görmediği, yüzde 8,1'inin ilkokulu bitiremeyenlerden oluştuğu ve yüzde 43,9'unun da ilkokul mezunu oldukları gerçeği gözönünde tutulursa, üretim ve çalışma yaşamının ülkemizde yüzde 90'a yakınının ilkokul eğitimini bile aşamamış ve o eğitim düzeyinin altında bir bilgi ve beceri düzeyindeki insanlarca yürütüldüğü çarpıcı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Gerçekten üretim sürecinde çalışmakta olan emek gücünün yüzde 88,9'u okuma yazma bilmeyen, yarı cahil ya da ilkokul mezunudur. Yukardaki sayılar aynı anda eğitimin bu kademesine verilmesi gereken önemi belirlediği gibi bu kitlenin kendi kaderlerine terk edilmişliğini de yansıtmaktadır. Bu durum gerçekte kötü bir rastlantı değil, ekonomik yapımızla ve ülkemizde sürdürülmek istenen bağımlı kapitalist gelişmenin bir gereğidir. Çünkü gene resmi bazı istatistik kaynaklarına başvurduğumuzda, görmekteyiz ki, ülkemizde hâlâ tarım alanında 2,5 milyon küçük üreticinin, kent kesiminde de bir milyona yakın ailenin esnaf ve sanatkar ve küçük üretici olduğu görülmektedir.

Yıllardır kapitalistleşme süreci içinde çabalayıp duran bir ülkedekapitalistleşememeninağımlı kapitalist gelişmenin yapımızın değişmesini bu denli engellediğini yansıtan daha çarpıcı bir durum olamaz kanısındayız.

Yaklaşık 8 milyon ailenin yüzde 60'a yakın kesiminin küçük üretici ve gene kentlerimizde türedi işlerde çalışan ailelerin de katılması ile yüzde 70'e ulaşan geniş emekçi halk kitleleri, geri teknoloji ve bilgi düzeyinde çalışmak zorunda bırakılmıştır. Bu yapı özellikle son planlı dönemde bile büyük bir değişiklik göstermemiştir. Böylesine bir yapı içindeki geniş halk kitlelerine eğitim olanakları ulaşsa da, onlarca bu eğitimin talep edilmeyeceği açık bir gerçektir. Kaldı ki, eğitimin metalaştırıldığı bir sistem içinde geniş emekçi halk kitlelerinin yaygınlaştırılmaya çalışılan eğitim olanaklarına ulaşmaları da onların içinde bulundukları ekonomik çıkmaz nedeniyle olanaksızlaşmaktadır. Onun için bu alandaki geri bırakılmışlığı, çalışan her yüz kişiden 88 kişinin ilkokul bilgi birikimi ve becerisinden de düşük bir düzeyde donatılmış olmasını yadırgamak yersiz olmaktadır ;

Eğitim sistemimizin ilk kademesinin bu korkunç elemesinden, insanlarımızı bile bile bilgisizliğin belirsiz karanlıklarına iten bu süzgeçten geçen ve yüksek öğrenimin kapılarına kadar düşe kalka ulaşabilenlerimizin de orta öğretim kademelerinde, ilk öğretim kademesindeki acıklı durumlarla karşılaşmadığını ileri sürmek hemen hemen olanaksız gibidir. Gerçekten, 1976-1977 öğrenim yılında resmi sayılar, 2226 orta okulun 1145'inin, 871 lisenin ise 100'e yakın kesiminin kasaba ve köylerde eğitime elverişsiz yapılarda, bir iki öğretmenle öğrenimlerini sürdürdüğünü göstermektedir. Ortalama büyüklükteki bir orta okulda en az sekiz ve gene ortalama büyüklükteki bir lisede daha fazla öğretmen bulundurulması gereğine karşın, bir iki öğretmenle ve tüm eğitim araç ve gerekçelerinden yoksun olarak eğitilen öğrenciler, büyük kentlerde her türlü olanak sağlanarak ve hatta Fen Lisesi gibi özel eğitim veren kurum öğrencileri ile birlikte, bu öğrenimin sonunda yarıştırılmaktadır.

Soruna sınıfsal açıdan baktığımızda durum daha da çarpıcıdır. Örneğin çiftçi çocuğunun ÜSYM'ye giriş umuduna 1 değeri verilirse, sanayici çocuğunun 35, tüccar çocuğunun 10, memurun 8, serbest meslek erbabı çocuğun 4 ve işçi çocuğunun 3'tür. Öte yandan sanayici çocuklarının sınav kazanma olasılığı yüzde 18, serbest meslek erbabı çocuklarının yüzde 21, bürokrat çocuklarının yüzde 20 olmasına karşın işçi çocuklarının yüzde 10 ve çiftçi çocuklarının binde 8'dir ;

Bu politikanın bir sonucu olarak karşımıza devletin eğitim hizmetleri dışında örgütlenen yeni bir eğitim kademesi çıkmaktadır. Bunlar özel dershanelerdir. Yukarda belirttiğimiz gibi eğitime ayrılan bunca kaynağa karşın, özel dershane eğitimi görmüş öğrencilerin yüksek öğretime geçebilme olasılığı, bu eğitimden yoksun bulunan öğrencilere göreli iki kat daha çoktur. Başka bir deyişle devletin onbir yıllık verdiği eğitim, özel sektörün sağladığı eğitim olanakları ile tamamlanmadığı sürece, yüksek öğretime geçiş için yeterli olmamakta ve bir anlam taşımamaktadır. Oysa özel dershanelerde varolan yatırım, eğitim araç ve gereçleri gibi kolaylıklar kamunun sağladığı bu tür olanaklarla karşılaştırılamayacak kadar azdır. O nedenle özel dershaneler geniş emekçi halk kitlelerinin çocukları için bir anlamda yüksek öğretime ayak bastı parası ve devletin belirlediği eğitim süresini bir ya da birkaç yıl uzatan bir yapay kurum olmaktadır.

Öte yandan yüksek öğretim sistemi de eğitimin önceki kademelerinden daha farklı bir yapı içinde değildir. Özellikle planlı dönemde yüksek öğretime ayrılan fizik kaynakların büyüklüğü de yüksek öğretimin yarattığı ek kapasitelerin karşılaştırılması, bize bu kurumların toplumun yarattığı kaynakları ne denli bir sorumsuzluk içinde kullandığını göstermektedir.

Yüksek öğretim kurumları önündeki yığılmanın nedenlerinden biri de budur. Üniversite ve yüksek okullar, artan yüksek öğretim talebini karşılamaktan çok uzak kapasiteler yaratmakta adeta birbirleriyle yarış etmektedirler.

Bir an için yüksek öğretim önünde yığılmanın kalmadığını, alınan önlemlerle yüksek öğretimin tüm kapasitesinin bu talepte bulunan kişilerin tümünü karşılayacak bir biçimde artırıldığını varsayalım. Yüksek öğretim kademesine giren öğrencilerin başbaşa kalacakları sorunlar gerçekten önceki eğitim kademelerinden çok az farklıdır. Bugün ülkemizde dernek kurar gibi hemen hemen her il bir üniversiteye kavuşmuştur. Kavuşamayanlar ise bu düzen böyle devam ettikçe pek yakında kavuşacaklardır. Öğretim üyesinden, araç gereçten yoksun olarak, tıpkı köylerde kurulan liseler gibi, gecekondu üniversiteleri ve yüksek okullar, süratle açılmakta, pahalı, uzun ve ülke gerçekleri ile uyum göstermeyen nitelikte ve dallarda eğitim yaygınlaştırılmaktadır.

Böylesine bir yapı içinde eğitim yapmaya çalışan yüksek öğretim kurumları yalnızca bağımlı kapitalistleşme sürecinin bir sonucu olarak beliren ve geniş ölçüde dışardan alınan teknolojiyi kullanacak adam yetiştirmek durumundadır. Bu işlevi kendi nitelikleri içinde gerçekleştirmek isterken, sistem toplumda yaratılan sosyal talep nedeniyle zorlanmakta, beş nitelikli (yalnızca teknolojiyi kullanan) adam yerine 25 adam yetiştirmektedir. Bu işlevini sürdürürken eğitim süresini de olanakları elverdiği ölçüde uzatmaya çalışmaktadır. Çünkü tüm eğitim sistemimizin yüklendiği bir görev de bugünün işsizini yarına ertelemektedir.

Kaba çizgileriyle aksayan hatta çarpık yönlerini sergilediğimiz eğitim sistemimizin bu yapısına bakarak şaşkınlığa kapılmamak gerekir. Çünkü bu yapı bir yandan genel alanda kapitalizmin kendi iç çelişkilerinin bir sonucu olduğu gibi, bağımlı kapitalistleşme süreci içindeki ülkelerin içinde bulunduğu özel çelişkilerin yansıdığı bir yapıdır. Başka bir anlatımla bu süreç içindeki toplumların iç çelişkileri ve hastalıklarının bir üstyapı kurumu olan eğitim sistemindeki yansımasıdır.

Tüm bunlardan sonra, yalnızca bir yıllık bir düzenlemeyi içeren program ve bütçe hedeflerinde sergilediğimiz hastalıkların giderileceğini aramak safdillik olacaktır. Çözüm eğitim olanaklarının toplumun tüm sınıf ve katmanlarına dengeli olarak götürülmesini sağlayacak politikalarda aranmaktadır. Bunlar da salt eğitim politikaları değil, tüm iktisadi ve sosyal yapıyı değiştirici uzun dönemli politikalardır ya da siyasal tercihlerdir.

Emperyalizmin manifestosu

"Daha soylu ve daha erkek insanlardan doğan daha yüksek uygarlıklar önünde alçak uygarlıkların ve çürümekte olan ırkların ortadan kalkması Tanrı'nın sınırsız tasarısının bir parçasıdır. Amerikan fabrikaları Amerikan halkının kullanabileceğinden daha fazlasını yapmaktadırlar; Amerikan toprağı tüketebildiğinden daha fazlasını çıkarıyor. Tutacağımız yol bizim için çizilmiş bir yazgıdır; dünya ticareti bizim olmalıdır, olacaktır. Ve bunu anamızın (İngiltere) örnek olduğu biçimde yapacağız. Bütün yeryüzünde Amerikan ürünlerinin dağıtım noktaları olarak ticaret karakolları kuracak, Okyanusu ticaret filomuzla kuşatacak ve büyüklüğümüzle orantılı bir donanma meydana getireceğiz. Ticaret karakollarımızın çevresinde bizim bayrağımızı dalgalandıran ve BİZİMLE TİCARET yapan, KENDİ HÜKÜMETLERİNE SAHİP büyük sömürgeler kurulacak, kurumlarımız ticaretin kanatları altında bayrağımızı izleyeceklerdir."

Senatör ALBERT J. BEVERİDGE ABD, 27 Nisan 1898.

Eğitim Enstitülerindeki nitelik düşüklüğü karşısında

ÖĞRETMENLERİN HİZMET İÇİ EĞİTİMİ GÜNCEL VE İVEDİ BİR GÖREVDİR

● NİYAZİ ALTUNYA ●

Hizmetiçi eğitim, "yaşamboyu eğitim" ilkesinin kamu görevlilerine uygulanmasıdır. 657 sayılı DMK'nun 214. maddesi, "Devlet memurlarının yetişmelerini sağlamak, verimliliğini artırmak ve daha ileriki görevlere hazırlamak amacıyla uygulanacak hizmetiçi eğitim"i hükme bağlamaktadır. Yasa'nın 215. maddesi hiçmetiçi eğitim amacıyla kurumların "eğitim birimi" kuracaklarını, 216. maddesi kurumların "eğitim merkezleri" açabileceklerini; birkaç kurumu ilgilendiren hizmetiçi eğitim için "kurumlararası eğitim merkezi" açılabileceğini, 217. maddesi devlet memurlarının, hizmetiçi eğitim amacıyla "yurt dışında yetiştirilebileceklerini" hükme bağlamıştır.

1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK) öğretmenlerin, hizmetiçinde eğitimi konusunda genel ilkeler getirmiştir. Yasanın 48 ve 49. maddeleri aynen şöyledir:

"Madde 48- Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır veya hizmetiçinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir. Yaz ve akşam okulları öğretmen yetiştiren okullarda açılır, bunlara devam ederek yeterli krediyi dolduran öğretmenlere o kurumun belge veya diploması verilir. MEB'nca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir. Bu belgelerin öğretmenlerin atama, yükselme ve nakillerinde ne ölçüde ve nasıl değerlendirileceği yönetmelikle düzenlenir.

"Madde 49- Yurt içinde ve dışında daha üst öğrenim yapmak veya bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak isteyen öğretmenlerin belli şartlarla, aylıklı veya aylıksız izinli sayılmaları sağlanır, bu şartlar Milli Eğitim ihtiyaçları gözönünde tutularak, hazırlanacak yönetmelikle belirtilir."

1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 43. maddesinde, ilkokul öğretmenleri için ". İki aylık izin sürelerine dokunulmadan kalan tatil zamanlarında yönetmeliğinde saptanacak meslekle ilgili çalışmalara katılmakla yükümlüdürler.. " hükmünü getirmektedir.

YAPILANLAR - YAPILMAYANLAR:

MEB merkez örgütü bünyesinde 1960'larda Mektupla Öğretim Merkezi kurulmuştu. Amacı, öğretmenleri işbaşında yetiştirmekti. Yedek subay öğretmenleri işbaşında yetiştirmek amacıyla önce Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu olarak kurulan organ, 657 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Eğitim Birimi adını aldı. Aynı organ merkez örgütünü genişleterek "Hizmetiçi Eğitim Dairesi" olarak varlığını sürdürmektedir. Bu kuruluşa paralel olarak kurulan Ders Araçları Yapım Merkezi (DAYM), Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Merkezi (FRTM), Eğitim Teknolojisi Dairesi, Öğretmen Meslek Kitapları ve Kılavuzlar Yayımı, illerdeki İl Eğitim Araçları Büroları vb. kuruluşlar da işbaşında ya da hizmetiçinde eğitimi desteklemek amacındaydılar. Ancak, bunca yatırıma ve yetenekli personele karşın verimli çalışma düzeninin sağlanmasında bu kurumlar fazla etkili olamadılar.

Eğitim personeline hizmetiçi eğitim sağlayan belli başlı kurum ve etkinlikler şunlardır:

a) Yaz kursları: Bunlar genellikle bir-dört hafta arasında süren ve yönetim ve teftiş, beslenme eğitimi, trafik eğitimi, modern matematik ve fen eğitimi, araçlardan yararlanma vb. gibi sınırlı konularda ve çok az kişiyi kapsayan etkinlikler olarak sınırlanmışlardır.

b) Teftişlerde yapılan yardımlar: Hem MEB Teftiş Kurulunun hem de ilköğretim müfettişliğinin dört temel işlevinden birisi "rehberlik ve işbaşında eğitim"dir. Bu konuda bir dolu eksiğine ve olanaksızlıklarına karşın ilköğretim müfettişlerinin hizmetleri yadsınamaz. Ancak teftiş kurumunun hizmeti "işbaşında eğitim"le sınırlı kalmaktadır. Oysa hizmetiçi eğitim çok daha kapsamlı bir kavramdır. İşbaşında eğitim ise hizmetiçi eğitimin sadece bir koludur.

Yalnız ilkokul öğretmenleri için benimsenen yaz çalışmaları ilk yıllarda yedek subay-öğretmenler için kısmen işe yaramışsa da bugün işlevini tamamen yitirmiş ve angarya olmuştur. Yönetmeliği de çıkarılmamıştır. Öğretmenlerinse bu konuda açıkları ortadadır. Bir kısım ortaöğretim öğretmenleri ve ilköğretim yöneticileri için düzenlenen yaz kursları ise planlamadan yoksun ve hedefsizdir. Yaz Okulları ve Uzaktan Eğitim kötü bir başlangıç yapmış ve ömrü çok kısa olmuştur. Kamuoyunda da olumsuz bir izlenim bırakmıştır.

Beri yandan hizmetiçi eğitim yapacak "Eğiticilerin Eğitimi" hiç gündeme gelmemiştir. Bu görevi üstlenen müfettişler için olsun düzenli eğitim yapılmamaktadır. Bu nedenle müfettişlerin yaptığı hizmetler iyi niyete ve geleneklere bağlı kalmaktadır.

İVEDİLİKLE DÜZENLEME ZORUNLUDUR:

Burada uzun uzun düzenlemenin gereği ve ayrıntıları ele alınmayacak. Birkaç ivedi soruna değinmekle yetineceğiz.

Tüm eğitim personelinin bir plana göre hizmetiçinde eğitimleri hem yasal hem de bilimsel bir zorunluluktur. Son yıllarda yetişen öğretmenlerin nitelikleri dikkate alındığında bu sorunun ciddiyeti bir kat daha karşımızda durmaktadır. 1970'lerden beri bozulan öğretmen yetiştirme düzeni son üç yıllık MC döneminde tam anlamıyla zıvanadan çıkmıştır. Öğrenci alımındaki usulsüzlükler Danıştay kararıyla belgelenmiştir. Su yüzüne çıkan bazı gerçekler tüyler ürperticidir. Kamuoyumuz bu konuların artık yabancısı değildir. Üç yıldır mesleğe sokulan binlerce yeteneksiz militan kişinin ve okullara sokulmadığı için 'hızlandırılmış-yoğun- eğitim yoluyla mesleğe giren ve girecek olan öğretmenlerin hizmetiçinde ivedilikle yetiştirilmeleri çok önemli bir sorun olarak gündemdedir. Bu okullarda bir yıldır büyük bir özveri ile görev yapan öğretmen kadrosu çok olumlu bir başlangıç yapmıştır. Bu nedenle kötümser olmak için neden yoktur. İlerde sıralayacağımız bazı ilkeler doğrultusunda gerekli girişimler yapıldığında bu olağandışı dönemin eksiklikleri giderilebilecektir. Yüzbinlerce genç beynin oluşturduğu bir kuşağı suçlu saymamak ve ivedi önlemler almak gerekmektedir.

İLKELER DÜZEYİNDEKİ ÖNERİLERİMİZ:

1- Planlama: Çok hızlı bir saptama araştırmasıyla hizmetiçi eğitim gereksemesi ve öncelikler belirlenmeli ve bir plana bağlanmalıdır.

2- Yasal düzenleme: Yeni yasa çıkarma konusu ivedilik taşımıyor. Ancak yönetmelik ve yönerge düzeyindeki düzenlemelerin baştan sona yeniden ele alınması zorunludur.

3- Örgütlenme: MEB bünyesindeki hizmetiçi eğitim kuruluşları tek organda toplanmalıdır. İl örgütlerinin de bu yönde geliştirilmesi zorunludur. İşin önemi düşünülerek Milli Eğitim Müdürlüklerine birer "Hizmetiçi Eğitim Müdür Yardımcılığı" eklenmelidir.

4- Personel yetiştirme: Çeşitli konularda yetişmiş nitelikli elemana gereksinme vardır. Bu konunun ivedilikle ele alınması ve kısa zamanda sonuç alınması mümkündür. Ortak ilkelere göre eğitim uzmanı, mesleki rehber, bilim uzmanı, müfettiş, ders araçları uzmanı vb. gibi elemanlar yetiştirilmelidir. Ayrıca üniversite ve diğer kurumlardan da yararlanılması mümkündür.

5- MEB'nin fiziksel olanakları yeterlidir: Bakanlığın her ilde ve pek çok ilçede yatılı ya da yatılı kullanıma elverişli okulları bulunmaktadır. Öğretmenlerin yaz aylarında buralarda düzenli ve bir-iki ay eğitim görmeleri mümkündür. Bu okulların öğretmenlerinden, kitaplıklarından, laboratuvarlarından, salon ve sahalarından, sahnelerinden, işliklerinden ve tarım alanlarından . yararlanmak pek mümkündür. Bu okulların 'YAZ OKULU' olarak da kullanılması mümkündür. Kolayca tabldot kurulabilir.

6- Eşgüdüm: a) Öğretmen yetiştiren kurumlarla birlikte çalışılmalıdır. b) Ülke düzeyinde kurumlararası ortak çalışmalar yapılmalıdır.

7- Yayın ve araç-uzaktan eğitim: Öğretmenlerin yararlanabileceği her türlü öğretim kılavuzu ve mesleki özgün yayın geliştirilip parasız dağıtılmalıdır. Bu kaynaklar ve araçlar hazırlanırken öğretmenin bilgi ve kültür düzeyi abartılmamalı ve sade bir biçimde hazırlanmalıdır. Bu konuda da yeterli kaynak eleman vardır.

8- Moral eğitim: Yaz aylarında yapılan hizmetiçi eğitimde, uzun yıllar ihmal edilen öğretmenlerin moral eğitimine özel bir yer verilmeli ve her türlü olanak sağlanmalıdır. Bu konuda ülkemizin doğal olanaklarından da yararlanılmalıdır.

Kaybedilecek zaman kalmamıştır.

Yeni üniversiteler yasası taslağı ve üniversite yönetiminin demokratikleştirilmesi

Dr. GÜREL TÜZÜN

"Demokratik üniversite" geniş kapsamlı bir kavram. Böyle bir kavramın bu kısa yazının dar çerçevesinde tartışılması olanaksız. Bu nedenle, burada konuyu daraltarak, "yönetimin demokratikleşmesi" üzerinde durmak istiyorum.

MEB tarafından hazırlanan Üniversiteler Yaası taslağını bu açıdan irdelemeden önce varolan duruma kısaca gözatmakta yarar vardır. Böylece, MEB taslağının getirdiği yenilikler daha iyi değerlendirilebilir.

Türkiye'de varolan üniversitelerin ODTÜ dışında kalan tümü 1750 sayılı Üniversiteler Yasası'na bağlıdır. Bu yasaya göre üniversite yönetimi tümüyle profesörlerin tekelindedir. Rektör, dekan gibi yöneticiler yalnızca profesörler arasından seçilebilmekte, Senato ve Üniversite Yönetim Kurulu profesörlerden oluşmaktadır. Diğer öğretim üyesi kategorisi olan doçentler ise fakülte kuruluna katılabilmekte, fakülte yönetim kurulunda da iki kişiyle temsil edilmektedirler. Buna karşılık, fakülte yönetim kuruluna üye olarak bir asistan temsilcisi katılmakta, "fakülte kurulu karar verdiği takdirde, usulüne göre seçilmiş bir asistan temsilcisi ile bir öğrenci temsilcisini kurulda dinleyebilmektedir." Görüldüğü gibi üniversitenin akademik olmayan personeli yönetime herhangi bir biçimde katılamamakta, asistan ve öğrencilerin katılımı ise mümkün olan en alt düzeyde tutulmaktadır. Bu katılımı daha da güçleştirmek için olacak, öğrenci temsilcilerinin seçimi, seçime öğrencilerin en az % 60'ının katılması koşulu konarak adeta olanaksız kılınmıştır. Başka bir deyişle, bugün üniversitelerimizde kurumda yer alan farklı kesimlerin dengeli ve etkin katılımını sağlamaktan ve kurum içi demokrasiyi gerçekleştirmekten uzak bir yönetsel yapı vardır.

Varolan yapıyı değiştirmek için ilk aşamada,

1- Fiilen öğretim üyesi görev ve sorumluluklarını yüklendiği halde, öğretim üyelerinin hak ve yetkilerinden yararlanamayan doktor asistanların öğretim üyesi tanımı içine alınması;

2- Üst ünvan kademelerindeki öğretim üyelerinin yönetimdeki egemenliklerinin kırılması

3- Üniversiteyi oluşturan farklı kesimlerin yönetime dengeli ve etkin bir biçimde katılımının sağlanması gerekir. Yönetsel yapıda böyle bir değişikliğin yapılması, geniş anlamda tanımlanan "üniversitenin demokratikleşmesi" yolunda atılmış ilk ve zorunlu bir adımı oluşturacaktır.

İlk bakışta, MEB yasa taslağının bu alanda 1750 sayılı yasaya oranla daha ileri hükümler getirdiği görülmektedir. Yukarda sayılan her üç konuda da belirli yenilikleri içermektedir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

a) Öğretim üyesi tanımı, "yardımcı öğretim üyesi" adı altında, doktor asistanları da içine alacak biçimde genişletilmektedir.

b) Senatoya, üniversite yönetim kuruluna, fakülte kuruluna, fakülte yönetim kuruluna ve bölüm kuruluna öğretim yardımcısı ve öğrenci temsilcilerinin oy hakkına sahip olarak katılmasını zorunlu kılmaktadır.

c) Rektör ve dekanların profesörler arasından seçilmesi sözkonusu ise de, öğretim üyesi tanımının genişletilmesi nedeniyle, eskiye oranla daha geniş bir üniversite kesiminin seçimde etkili olabilmesine olanak sağlanmaktadır.

Bu yenilikler doğru yönde atılmış adımlar olarak nitelendirilebilirler, ancak yeterli oldukları söylenemez. Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Öğretim üyesi tanımının "yardımcı öğretim üyesi' kavramı kullanılarak genişletilmesi, taslakta adeta bir yama gibi durmaktadır. Örneğin, öğretim üyesi kategorisinin bir bileşenini "yardımcı" olarak nitelemek, onların görevlendirilmelerini doçent ve profesörlerin görevlendirilmelerine ilişkin tüzükte düzenlememek gibi noktalar, biçimsel açıdan bile olsa, onları "ikinci" öğretim üyesi kategorisi olarak görülmeleri diye değerlendirilebilir. Üstelik, doktor asistanların "yardımcı öğretim üyesi" olabilmeleri, üniversitelerarası kurul tarafından belirlenecek esaslara bağlanmıştır. Bu esaslar en azından ilk aşamada bugünkü ÜAK tarafından saptanacaktır. Dolayısıyla, uygulamada "yardımcı öğretim üyesi" olmanın hemen hemen olanaksız kılınacağı söylenebilir. Ancak, öğretim üyesi tanımının uygulamada genişletilememesi, yasanın yönetimin demokratikleşmesine ilişkin hükümlerini büyük ölçüde etkisiz kılacaktır.

2- Üniversitenin öğretim üyeleri dışında kalan diğer kesimlerinin yönetime katılması da oldukça sınırlı kalmaktadır. Herşeyden önce, akademik olmayan personelin yönetime katılması sözkonusu değildir. Ayrıca, kurullarda öğretim yardımcısı ve öğrenci temsilcilerinden söz edilmekte, ancak bunların yönetime katılmalarını düzenleyecek yönetmeliğin yapılması, geçici madde ile bugünkü ÜAK'a bırakılmaktadır. Yapısı ve niteliği belirli olan bugünkü ÜAK'un bu konuda hazırlayacağı yönetmeliği, katılımı enaz düzeyde tutacak biçimde düzenleyeceği şimdiden söylenebilir. Dolayısıyla, yönetime katılma açısından da, yasanın çok sınırlı kalacak bir gelişmeye yolaçma olasılığı büyüktür.

3- Yasanın bir diğer yetersizliği, akademik ünvan ile yöneticilik arasındaki ilişkiyi kurmamasıdır. Özellikle, yukarda belirtilen nedenlerle, öğretim üyeliği tanımının uygulamada genişletilememesi sonucu ortaya çıkacak olan durum, 1750 sayılı yasadan pek farklı olmayacaktır.

ÇOCUK SORUNUNA DOĞRU YAKLAŞIM

Birleşmiş Milletler örgütü, 1979'u Uluslararası Çocuk Yılı (UÇY) olarak ilan etti. 1979, Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yirminci yıldönümü. Bu yüzden dünyanın her köşesinde çocuklardan, çocuk sorunlarından, çocuk haklarından sözediliyor. Türkiye'de de Çocuk Yılı çeşitli çevrelerde, değişik etkinliklerle kutlanıyor. Söylevler demeçler yanında, açık oturumlar, bilimsel toplantılar, basında ve TRT'de yazılar ve programlar, konuya eğildiğimizi gösteriyor. Bu, olumlu bir gelişme. Çocuk sorunu üzerinde yoğun biçimde durulmasını, soruna dikkatlerin çekilmesini sağlama yönünden UÇY başarılı olmaya aday.

Türkiye'de UÇY dolayısıyla vurgulamadan geçemediğimiz bir nokta var: Ulusal Egemenlik gününü Çocuk Bayramı kabul ve ilan eden ilk ve tek devlet Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bu, etkili ve yetkili çevrelerimizin övünç kaynağı. Bu yüzden, 23 Nisan'ın her yıl kutlanan bir Uluslararası Çocuk Günü olarak kabul ve ilan edilmesi için girişimlerde bulunuldu. Görünüşte yerinde, haklı bir övünme kaynağı. Bu yaklaşımla 23 Nisan'ın Uluslararası Çocuk günü olarak kutlanması, iyi, olumlu bir girişim. Ne var ki 23 Nisan ket başına sorunları çözmüyor. Çözseydi Türkiye'ninkileri çözerdi. Bir günlük düşünme ve kutlama şöyle dursun koca koca yasalar, kuruluşlar yetmiyor sorunları çözmeye.

Evrensel Bildirgeler gibi Anayasa da, yasalar da sınıfsal bir öz taşıyor. Ama ileri hükümler, ileri kazanımlar da getiriyorlar, bunları yadsımak olanaksız. İşte Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, işte 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi işte bizim 1957 tarihli Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki yasamız, işte Anayasa'nın çocuğa yönelik hükümleri ve hukukumuzda yer alan yirmiye yakın yasanın çocuğa ilişkin hükümleri: Tüm bu metinler son kertede daha ileri haklar getiriyor. Bir başka deyişle, hukuk, yaşamın çok ilerisinde ilkeler içeriyor bu alanda. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, azgelişmiş diye bilinen ülkelerde ve Türkiye'de böylesine ileri bir hukuksal düzenlemenin varlığı üzerinde iki yönden durmak gerekiyor:

Birinci nokta, bunalım içindeki kapitalizmin ikiyüzlülüğü. Gerçekten, en gelişmişinden en geri kalmışına tüm kapitalist ülkelerde bu ileri haklar yalnızca toplumun belli, sınırlı bir kesiminin çocukları için geçerli. Dar gelirli işçi ve emekçi ailelerin çocukları bu temel hakların en asgarisinden bile yararlanamıyor. Sağlıklı doğma ve büyüme, yeterli ve dengeli beslenme, bakım ve eğitim görme, bir iş ve meslek sahibi olabilme güvencesi hangi kapitalist ülkede tüm çocuklara eşit olarak sağlanıyor? Bu birinci somut gerçeği gün ışığına çıkarmak, bu durumun çocuklar için kaçınılmaz bir yazgı olmadığını kanıtlamak gerekiyor. Bir yıl süre ile değil, her durumda, her fırsatta, her vesileyle bu noktayı aydınlatmak, 1979 UÇY'nın ilerici harekete yüklediği görev oluyor.

İkinci somut gerçek, birincisine bağlı. O da, yasaların kağıt üzerinde tanıdığı hakların yaşama geçirilmesi gereği, bununsa ancak kararlı, bilinçli, örgütlü bir mücadele ile gerçekleşebileceği. Kapitalizm, çocuğu da işe koştu, onu iliklerine kadar sömürdü. İşçi sınıfı hareketi, ilerici demokrat hareket, ekonomik-demokratik haklar mücadelesinde çocuklar için de önemli kazanımlar sağladı. Günümüzdeki çocuk hakları, esas olarak bu mücadelenin birikimi. Burjuvazi, sınıf olarak ilerici, demokrat özünü yitirdi. Bu ileri hakların korunması ve yaşama geçirilmesi de böylece işçi sınıfı hareketinin, ilerici hareketin görevleri arasına girdi.

Türkiye somutunda Anayasanın, çeşitli yasa, tüzük ve yönetmelik gibi düzenleyici metinlerin getirdiği hakların uygulanması, yaşama geçirilmesi, bu yüzden güncel görev olarak karşımıza çıkıyor. Bu, yeni ve daha ileri talepleri kuşkusuz erteletmiyor, ama işe, bugünkü verili somut durumdaki hakların yaşama geçirilmesiyle başlamak gerekiyor. Çocuk sorunu, özünde sınıfsal nitelikli bir sorun. 1979'un katkısı, bu sınıfsal özü, niteliği gün ışığına çıkarmadaki başarısında, bilimsel yaklaşımın benimsenmesini sağlayabilmesinde düğümlenecek.

Fizyolojik, doğal özellikleriyle çocuk, çocuktur. Bu yönü ile pekçok ortak özelliği paylaşır tüm çocuklar, sınıf ayrımı gözetmeksizin. Gene, bu özelliklerden ötürü işçi sınıfı iktidarında da bir çocuk sorunu olacaktır, sosyalist ülkelerde olduğu gibi. Çocuk sorununun sınıfsallığı burada değil. Çocuk sorununun sınıfsallığı, sınıflı toplumun, kapitalist toplumun çocuğa dayattığı eşitsiz gelişme koşullarında somutlaşıyor. Eşitsizlikler ve olanaksızlıklar içinde yaşama kavgası veren büyük çoğunluk karşısında kuş sütüyle beslenen özenle yetiştirilen ayrıcalıklı sınıf çocuklarının her türlü olanaktan yararlanabilmesinde somutlaşıyor.

4- Yasanın bir başka yetersizliği rektör ve dekanların seçiminde öğretim yardımcıları, öğrenciler ve akademik olmayan personelin oy hakkına sahip olmamasıdır. Oysa, rektör ve dekanların seçiminin bu kesimlerin de temsil edildiği ilgili kurullara bırakılması, yönetimde demokratikleşme açısından daha olumlu olurdu.

Bu nedenlerle, öğretim üyesi tanımının genişletilmesinin kağıt üzerinde kalmaması ve yaşama geçirilmesi yeterli bir biçimde düzenlenip güvence altına alınmadıkça, yönetimin demokratikleşmesi açısından önemli bir gelişme sağlanamayacaktır. İkinci olarak, üniversiteyi oluşturan diğer kesimler olan öğretim yardımcıları, öğrenciler ve akademik olmayan personelin yönetime katılmasının dengeli ve etkin bir biçimde olabilmesi için yasaya belirli alt sınırların konması gerekir (örneğin, ilgili kurullardaki öğretim üyesi sayısının 1/3'ü gibi).

ÜAK yasa taslağının özellikle demokratikleşmeye ilişkin hükümlerine karşı çıkmaktadır. Çünkü üniversite yönetimindeki egemenliklerini korumak istemektedirler. Bu durumda demokratik güçlere düşen görev, yasanın ileri yanlarına sahip çıkıp bunları daha da geliştirme ve ileriye götürme yolunda mücadele vermek, bu konularda kamuoyunun desteğini sağlayarak, yasama organını etkilemek olmalıdır. Üniversiteye egemen olan çevrelerin direnci böyle bir mücadele ile kırılabilir.

"DEMOKRATİKLEŞME İÇİN PLAN" IŞIĞINDA DEMOKRATİK EĞİTİM MÜCADELESİ

Ercan
EYÜBOĞLU

Türkiye İşçi Partisi'nin hazırladığı "Demokratikleşme İçin Plan 1978-82", genel olarak ülke siyasal yaşamında, özel olarak ve de özellikle işçi ve emekçi sınıf ve kesimlerin günlük somut mücadelelerinde önemli bir olay. Siyasal demokratikleşmenin gerektirdiği ivedi ve mümkün ekonomik yapı değişiklikleri yanında, DİP, demokratik eğitim mücadelesinin de ilk siyasal nitelikli dayanağını oluşturuyor. Bu kısa inceleme, DİP'in getirdiği mücadele hedefleri yörüngesinde eğitimin demokratikleştirilmesini, demokratik eğitim kavgasını konu alıyor.

Bu açıdan, önce kimi temel kavramlara ve yaklaşımlara değinilecek. Sonra, DİP'te doğal olarak yer almayan bir tarihsel özete yer verilecek. Kapitalizmin eğitimin demokratikleşmesi ile ilişkisi ve sosyalizmin kazanımları çok kısa olarak belirtilecek. Osmanlıdan Cumhuriyete, Köy Enstitülerinden günümüze demokratik eğitim ve DİP'in eğitim bölümünde demokratikleşmenin somut adımları bu ana çerçeve içinde ele alınacak.

NEDEN DEMOKRATİK EĞİTİM?

Bu soruyu bugün bile sormak gerekiyor. Çünkü henüz çok yeni bir kavram, demokratik eğitim. Örgütlü öğretmen hareketinin büyük çoğunluğunca daha yeni yeni benimseniyor. Daha önceki sloganlar, düşülen yanılgıları, geçilen aşamaları simgeliyor. "Devrimci eğitim", "Devrim için eğitim", "Eğitim üretim içindir"... Daha başkaları da sayılabilir. Kaynakta, hareket edilen eğitim tanımı yer alıyor. Eğitimin toplumla ilişkisi, işlevi ve rolü konusundaki değerlendirmeler ve yaklaşımlar değişik hedefler saptanmasını getirdi.

Özetlemek gerekirse eğitim iki ana işlevi yerine getiriyor. Geniş anlamda üretimin ve bağlı etkinliklerin sürmesini, genişletilerek yenilenmesini sağlayacak bilgi, beceri ve yetenekte emek gücünün yetiştirilmesi ve bu işlevin belli bir ilişkiler bütünü içinde gerçekleşmesinin sağlanması, bir başka deyişle bu ilişkilerin gerekliliği bilincinin yetiştirilen bu emekgücüne verilmesi, aşılanması. Gerçekten, eğitimin, ekonominin gereksinme duyduğu becerili işgücünü sağlama işlevi herkesçe kabul ediliyor. Sapmalar, saptırmalar da bundan sonra başlıyor. Eğitimi, okulu ekonomik yapının belirlediği bir üst yapı kurumu olarak alıp önemini yadsıma yanında, tersine, eğitimi bağımsız bir değişken gibi ele alıp onda sahip olmadığı nitelikleri arama da bir eğilim olarak ortaya çıkıyor.

OECD'nin, belli bir dönem için UNESCO'nun, onlar aracılığı ile de pek çok gerikalmış ülkenin, bu arada Türkiyemizde kimi çevrelerin yaklaşımına göre, "Eğitim, ekonomik yapının bir öğesi, üretici bir sistem, maddi bir yapı"dır. "Eğitim mesleki yetiştirme ve araştırma aygıtı, dinamik bir endüstrinin altyapısıdır." Bu yaklaşımda eğitim sistemi, bir üretim sistemi olarak ele alınıyor. Böyle olunca, verimlilik, kârlılık mantığı ön plana çıkıyor. Eğitilmiş birey, iyi üreticidir, emekgücünün satışı verimliliğin ölçüsü oluyor. Aynı açıdan eğitim değişkeni, ulusal gelirin büyümesini de açıklayıcı bir etkendir. Böylece eğitim örneğin OECD için bir lojistik sonucu oluyor: Eğitime olan talep, eldeki kaynaklar, eğitim sisteminin sağladığı ürünler ve iş piyasasının isterleri gibi dört ana etkenin bileşkesinde oluşacak bir denge sorunudur eğitim. Öğrenim hakkı, böylece bir arz-talep sorunu, bir kâr sorunu olarak ele alınıyor.

Gerçekte, eğitimi bir "kurtarıcı" olarak görmekle sanayileşmenin üretim artırıcı bir girdisi olarak göstermek aynı noktada, eğitimin ideolojik yönünün gizlenmesi noktasında birleşmektedir. Eğitimin, emeğin yeniden üretimini sağlamada işlevi yanında toplumsal bir kurum olarak başka işlevleri de var. Egemen ekonomik ve siyasal çıkarlara göre süzülüp yönlendirilebilen bilgileri aktarmakla görevli bir çeşit bellektir okul. İkinci olarak, ideolojik bir işlevi var okulun, eğitimin: Taşıma, yönlendirme işlevi. Ve son olarak okul, eğitim aygıtı, değişen biçim ve hızlarda aralıksız süren mücadelelerin ve çelişkilerin yeridir, alanıdır. Bu niteliği ile okul, üretimle, devletle etkileşim içindedir. Toplumdaki tüm mücadeleler, gelişmeler okula yansır. Okul, toplumun bunalımını kaçınılmaz biçimde yaşar. Kapitalist toplumun iç çelişkileri, bunalımı bu yüzden okula da yansır. Bu yüzden de, içerik olarak daha bilimsel, biçim açısından daha demokratik bir eğitim ancak okul/toplum bütünlüğü içinde ve sınıf mücadelelerinin yaratacağı elverişli bir ortamda gerçekleşebilir. Bu açıdan, eğitimin doğrudan siyasal nitelikli bir önemi var. Sınıf mücadeleleri okula da yansıyor, orada da cereyan ediyorsa bu, esas olarak, demokrasi mücadelesi, eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesi olacaktır.

KAPİTALİZMİN EĞİTİMİ DEMOKRATİKLEŞTİRMESİ

Demokratik bir eğitimin temel koşullarından biri, geniş kitlelerin eğitimden eşitçe yararlanabilmesi, bir başka deyimle "EĞİTİM HAKKI"nın kabulü ise, bu alanda tarihsel olarak ilk köklü adımı kapitalizm atmıştır. Eğitimin demokratikleştirilmesi yönünde kapitalizmin olumlu, ilerici, demokratik bir rol oynadığı görüşü şaşırtıcı gelebilir. Oysa kapitalist üretimin kendi isterleri burjuvaziyi eğitim alanında da demokratik haklar istemeye itmiştir. Süreç, basitçe şöyle: Feodal toplum içinde oluşan kapitalist ilişkiler, giderek, büyük boyutlarda üretime geçilmesini getiriyor. Üretimin sahibi, burjuvazi; üretimi ve artık değeri gerçekleştiren ise, proletarya. Proletaryanın emekgücü var, burjuvaziye ücret karşılığı sattığı. Burjuvazi, işçinin emekgücüne özen gösteriyor. Ertesi sabah da fabrikaya gelebilmesi, güçten düşmeden çalışabilmesi için, ona ücret veriyor, hastalanmamasına çalışıyor, çocuk da yapmasını istiyor. Salt bu kadar da değil. Kapitalist üretim her geçen gün büyüyor, gelişiyor. makineleşiyor, karmaşıklaşıyor. Feodalizmin egemenliğindeki kırsal kesimden gelen "işçi adayları"nın bu teknolojiye ayak uydurması, eğitimle olanaklı. Okuma-yazma-sayma bilmek bile önemli bir ayrıcalık. Demek ki bu aşamada kapitalizmin sınıfsal çıkarı, geniş kitlelere eğitim vermeyi gerektiriyor. Burjuva demokratik devrimin emekçilere getirdiği ileri, demokratik kazanımlardan biri de böylece eğitim oluyor. Gerçekten de çağdaş eğitim, burjuvazinin kurumlaştırdığı, kapitalizmin yığınsallaştırdığı bir eğitimdir. Bir demokratikleşme olarak ortaya çıkan bu gelişmeyi böyle değerlendirmek gerekir.

Eğitimin ve okulun yaygınlaşması, yığınsallaşması, bu anlamda demokratikleşmesi, iki yönlü bir gelişme içinde yer alıyor. Gelişen kapitalizm, ülkeyi bir uçtan bir uca bir emekgücü piyasasına dönüştürüyor. Öteki "mallar" gibi emek de "üretiliyor", değiştiriliyor. Böylece eğitim kurumu olan "okul bir fabrika görünümü kazanıyor." Fabrikanın insanı ezen, sömüren niteliklerini ediniyor. Bu, kapitalizmin baskıcı, gerici yönü. Ama aynı sürecin bir de ilerici, kurtuluşa götürücü yanı var. Laikleşmenin gelişi, çeşitli özel grupların, dinsel çevrelerin gerici, tutucu etkinliğini kırıyor, bilimsel bilgiye, teknolojiye ortam hazırlıyor.

Tüm bu gelişmeler sanıldığı gibi yalın ve tekdüze biçimde olmadı kuşkusuz. Dönemden döneme, ülkeden ülkeye değişik, çelişik biçimler aldı. Çelişkiler içinde ortaya çıktı. Kapitalizm, ilk birikimi sağlama aşamasında çocukların çalışmasını genelleştirerek onların eğitimini baltaladı. Ancak bunu yapmakla, geleceğin eğitiminin de temellerini attı: Çünkü, "yetkin insanın üretilmesi" üretim/eğitim bütünlüğü içinde gerçekleşecektir. Bu anlamda eğitim, yalnızca sınıf çelışkilerinin yansıdığı toplumsal işbölümüne değil, aynı zamanda bu bilginin aktarılması demek olan teknik işbölümüne de bağlıdır. Bu ikili yaklaşım iledir ki sınıflı toplum, kapitalizm, eğitime, gereksinme duyduğu özerkliği, serbestliği tanımıştır. Ve bu özerklik, bu serbestlik içindedir ki hiç de ideolojik olmayan bilimsel değerler üretilebilmiş, demokratik kazanımlar elde edilebilmiştir.

Burjuvazinin, yükselişi ile eşzamanlı olarak "tanıdığı" pekçok "hak" gibi eğitim alanında sağladığı "demokratikleşme" de ancak geniş yığınların bu haklara sahip çıkması ile korunabildi, gelişti. Burjuvazi, günümüzde artık ilerici, demokratik bir işleve sahip değil, tarihsel anlamda girişimi, öncülüğü, yeni güçlere, işçi ve emekçi sınıflara bıraktı burjuvazi. Kapitalizmin bunalımı her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendini duyuruyor. İleri kapitalist ülkeler eğitimi, okulu yeniden düzenlemenin, eğitimi "kurtarmanın" çabası içindeler. OECD Eğitim grubu, bilimsel ve teknik devrimin isterleri ile kapitalist üretim ilişkileri arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi eğitim yolu ile çözmenin formüllerini arıyor. Bunalım, eğitimi her kademesinde sarsıyor: "Böyle topluma böyle okul." Aynı şeyi Türkiye için de söylemek gerekli. Üstelik, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki iç tutarlılığın olmayışı da, bir veri. •

SOSYALİZM MÜCADELESİ VE EĞİTİM

Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesinin bütünlüğü, demokratik eğitim kavramının sosyalizm perspektifi içinde ele alınmasını gerektiriyor. Sosyalizme geçiş, öncelikle bir ekonomi sorunu, özeti bu: Üretim ilişkileri fabrikada belirleniyorsa, sosyalizme, sosyalist üretim ilişkilerine okuldan, eğitimden ulaşmak olanaksız. Ama sosyalizme geçişte bilginin, kültürün, eğitimin yeri çok büyük.

Emeğin üretkenliğinin, verimliliğinin artırılması, emekçilerin eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesini gerektirir. Üretimin daha iyi düzenlenmesi, yetenek, beceri ve ustalığın geliştirilmesi ve iş disiplininin sağlanması, gerekli bilgilerin edinilmesine sıkı sıkıya bağlı. Bu bilgilerin edinilmesiyse ancak eğitimle olanaklı.

Eğitimin kendisi yeni toplumsal değerler üretmekten çok, toplumsal yapının ürettiği değerleri aşılar ve yayar. Bu yüzden, devrim sonrasının eğitim açısından başlıca iki görevinden biri yeni ilişkiler içinde gerçekleşecek olan üretime istenen nitelik ve nicelikte emekgücü sağla-

mak ise, öbürü de devrimin getirdiği yeni değerleri aşılamak ve yaymak olacaktır. Bir başka deyişle, eğitim, "ekonominin gerek duyduğu becerili işgücünü sağlamanın ötesinde ideoloji yüklenmesi veya yönlendirme işlevlerini de üstlenmektedir. Burada önemli olan taşınan ideoloji ve yönlendirmenin doğrultusudur. Nitekim, Büyük Ekim Devrimi'nden sonra Sovyetler Birliği'nde 1926 yılında eğitim için üç temel amaç saptanmıştı. Kentlerde ve kırsal kesimde verimliliğin artırılması başta olmak üzere sosyalist ülkelere uygun olarak ekonominin gelişmesine yardımcı olmak;kitlelere bilimsel sosyalist doğrultuda bir toplumsal ve siyasal eğitim vermek ve genel kültürün temeli olarak halkların ulusal uygarlıklarını geliştirmek." (DİP, s. 493-494)

Sovyetler Birliği'nin 60 yıllık uygulaması, eğitimde demokratikleşmenin tüm boyutları ile gerçekleşmesinin ancak sosyalizmin kuruluşu ile olanaklı olduğunu gösteriyor. Öteki sosyalist ülkelerin de doğruladığı bu değerlendirme somut verilere dayanıyor: Laiklik gibi, ilköğretimin zorunlu ve genel oluşu gibi "demokratik" kazanımlar, seçkinci eğitimin tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılması, toplumsal kökenden gelen her türlü eşitsizliğin yok edilmesi, kadın/erkek eşitliğinin sağlanması ve özellikle ülkeyi oluşturan halkların ve etnik grupların kendi ana dilleriyle eğitim görme haklarının tanınması gibi adımlarla eğitimin gerçekten demokratikleşmesini getirdi. 60 yılda alınan sonuçlar ortada. 11 yıllık politeknik temel eğitim zorunlu ve eşit, parasız olarak kız/erkek herkese açık. Okul dışı eğitim ve kültür kurumları, etkin bir kültür politikasının demokratikleşmedeki araçları.

SSCB örneği, demokrasi-sosyalizm mücadelesi bütünlüğüne ışık tutan özelliğiyle önemli. 1917 öncesi tartışmaları kadar, hatta, ondan da önemli olarak, 1917 sonrası pratiğinde sosyalizm mücadelesi ile demokrasi mücadelesinin ilişkileri günümüzün demokratikleşme mücadelesine de ışık tutuyor.

TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK EĞİTİM MÜCADELESİ

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e eğitim alanında ne kaldı? Cumhuriyetin demokratikleşme açısından neler getirdiğini sağlıklı biçimde değerlendirmenin ilk koşulu, kalkış noktasındaki somut, verili durumun bilinmesi. Çok kaba çizgileriyle, Cumhuriyetin kendisi Osmanlı eğitiminin yetiştirdiği aydınların eseri. Çünkü Osmanlı, medreseden ibaret değil. Özellikle 19. yüzyıl ortalarından bu yana hızlanan kapitalistleşme, sınıfsal dönüşümler ve batılılaşma, yeni eğitim kurumlarını da birlikte getirdi, bunlardan yeni bir aydın türü oluştu. Cumhuriyet bunlarla birlikte önemli bir deneyim, bir birikim devraldı.

Eğitimin demokratikleştirilmesi açısından Cumhuriyet önemli, kalıcı adımlar attı. Öğretimin Birleştirilmesi Yasası" laik olmanın ötesinde halkçı ve eşitlikçi bir girişim"di (1). Halka dönük olma ve eşitlik gibi ilkelerin gerçekte egemen sınıflardan yana olmak anlamına geldiği, böylece bu yasanın demokratikleşmeye katkısının göstermelik olduğu görüşü, yüzeyseldir. Burjuva devrimlerin getirdiği hakların tümü emekçi kitleler için, halk için önce hep kağıt üzerinde oldu. Sonraki mücadelelerle yaşama geçirildi. Halkçı ve eşitlikçi bu nitelik yanında laiklik de önemli bir demokratikleşme adımıdır. Siyasal iktidarın laikleşmesi ile birlikte eğitimin de laikleşmesi, bu alanda da çok önemli sonuçlar getirdi. Yeni harflerin kabulü, öğrenimin kolaylaşmasını, yaygınlaşmasını sağladı. Köy Enstitüleri, demokratik eğitimin okulları oldular.

Demokratik eğitim kurumlarına örnek olarak Köy Enstitüleri var. Köy Enstitüleri hakkında çok şey yazıldı, söylendi. Ülkeyi komünizme götüreceğini ileri sürenlerle sosyalizme Köy Enstitüleriyle ulaşılacağına içtenlikle inananlar bir noktada birleştiler: Köy Enstitülerini bir eğitim kurumu olarak değil, ülkenin toplumsal, sınıfsal yapısını değiştermenin bir aracı olarak algıladılar.

Oysa Köy Enstitüleri herşeyden önce bir eğitim kurumu olarak değerlendirilmelidir. Bugünden dönüp geriye bakınca bu nokta daha bir açıklık kazanıyor. Eğitim kurumları olarak Köy Enstitüleri, adından da belli, köye yönelik. Kuruluş yasasındaki amaç maddesi "köy"le sınırlıyor işlevlerini. Bu nitelikleriyle ele alınınca Köy Enstitüleri ilerici, demokratik birer kurum olarak karşımıza çıkıyor. Sosyalizmi amaçladığı için değil, uygulama içinde yaparak, işbaşında öğretme, öğrenme ilkesini benimsediği, uyguladığı için. Köy Enstitüleri ilerici ve demokrat eğitim kurumlarıdır, çünkü köyde kız-erkek ayrımını ortadan kaldırmış, demokratikleşmenin temel koşullarından biri olan kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmiştir. Topraksız, küçük toprak sahibi köylülerin çocuklarına toplumun sağlamadığı fırsat eşitliğini sağlamaya yöneliyor, toplumsal köken eşitsizliğini köy boyutlarında ortadan kaldırmaya çalışıyor.

Köy Enstitüleri, okul olarak da demokratik bir biçimde yönetiliyor. Öğretici olarak öğretmene saygıyı azaltmaksızın öğretmen fetişizmini yıkıyor. Öğretmen, öğrencinin yapması istenen şeyi onunla birlikte ve aynı koşullarda yapıyor, onunla bütünleşiyor. Köyün bir usta rençberi, işçisi de Enstitülünün öğretmenidir. Öğretmen yalnızca öğrencisiyle değil köyüyle, köylüsüyle de bütünleşmiştir.

Köy Enstitülerinin program içeriği de aynı doğrultudadır. Bu program, çağın belirleyici gerçekliği olan bilimsel sosyalizmi görmezlikten gelse de, sınıf mücadeleleri gerçeğini kabul etmese de, "dışardaki" resmi eğitime oranla ileri, demokratik bir nitelik taşıyor.

Demokratik eğitim açısından Köy Enstitülerinin yerini saptamada başvurulması gerekli son gösterge, uygulamanın getirdikleri olmalı. Kurduranların öznel niyetleri ne olursa olsun Köy Enstitüleri demokrat, ilerici, sosyalist bir aydın türü yarattı. Hesapta olmayan bu aydınlar Köy Enstitülerinin kapatılmasına yol açtı: İşçi sınıfı hareketini siyasal ve sendikal boyutlarıyla baskı altına alan, 141 ve 142. maddeleri ceza yasasına koyan, antidemokratik tek parti dönemi içinde Köy Enstitüleri "aşırı" demokrat kurumlar olarak görüldüler ve kapatıldılar.Burada dönemin iktidarının önce Hitler Almanyası ile, sonra da ABD ile geliştirdiği ilişkiler bütününü de gözden kaçırmamak gerekir. Bu dış dinamiği ve genel olarak o günkü toplumsal, ekonomik, politik yapıyı bugün çok daha sağlıklı bir biçimde değerlendirmek olanaklı: Köy Enstitüleri, o toplumsal, ekonomik, politik koşullar, ilişkiler içinde eğitim kurumları olarak gerçekten ilerici, demokrat bir çizgiyi temsil etmişlerdir. Yetiştirdikleri ile, ürünleri ile de demokratik öğretmen hareketinin oluşmasına, gelişmesine, bu yolla da genel olarak demokratikleşme mücadelesine olumlu katkılarda bulunmuşlardır.

Demokratik eğitim mücadelesi açısından 1961 sonrası, özel bir önem taşıyor. İlerici öğretmenler, giderek daha bir örgütlü biçimde, eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesine katıldılar. Öğrenci gençlik, demokratik bir çıkışla eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesinde yer aldı. Burada iki noktayı vurgulamakta yarar var. 71 öncesinin ortaöğretiminde öğrenci suskun, susturulmuş, oysa ilk ve ortaöğretimin öğretmeni etkin, hareketli, sesini yükselten, ilerici, demokrat bir çizgide mücadele ediyor. Buna karşılık yüksek öğretim, tersi bir konumda: Kurum olarak susan, özerkliğin üzerinde "kuluçkaya yatan" üniversiteler yanında, yüksek öğretim gençliği -hiç olmazsa 1968'lerde- akademik-demokratik köklü istemlerle mücadeleye atılıyor. İkinci nokta da, meydana gelen nitel değişiklik: Burada tartışılmayan nedenlerle, öğrenci gençlik, demokratik eğitim mücadelesini terketti, başka mücadele hedef ve biçimlerini benimsedi. Bu nedenledir ki, bugün, kalınan yerden devam ediliyor.

GÜNCEL GÖREV, EĞİTİMDE DEMOKRATİKLEŞME

Eğitimin demokratikleşmesi bugün güncel bir görev olarak gündemde. Demokratikleşmeyi gündemin ilk sırasına koyan da, eğitimin belirgin nitelikleri. Bağımlı bir değişken olarak eğitim, genel demokratikleşme planı çerçevesinde gündeme geliyor. 1979'da Türk eğitiminin temel özellikleri nelerdir öyleyse? Bu saptamaları yapmak, aynı zamanda mücadelenin somut hedeflerini de belirlemek demek.

DİP, demokratikleşmenin ilk adımını eğitime yaklaşımda atmanın zorunluğuna parmak basıyor: "Eğitimin ideolojik yönü gizlenmektedir." (DİP, s. 493). "Demokratik bir eğitim, işgücünün verimliliğini yükseltmenin yanında siyasal ve ideolojik görevlerini açıklıkla belirlemek durumundadır." (s. 494). Bunlar nelerdir?

DİP bunu şöyle özetliyor: "Demokrat olmanın birinci gereği, işçi ve emekçisiyle tüm halkına karşı sorumluluk duymak, ve bundan da öte, emperyalizme ve faşizme karşı dirençli ve mücadeleci bir bilince sahip olmaktır. Demokratik bir ülkede eğitimin bu ilkelere ters düşmemesi gerekir." Oysa Türkiye'de bu doğru yaklaşım yaygın değil. Üstelik bilinçli ya da bilinçsiz çarpıtmalar var: "Öğretmen yetiştiren yüksek okullardan faşist militanların temizlenmesinin, eğitimin demokrat içeriğinin sağlanmasına yeteceği kanısı yerleştirilmiştir. Kuşkusuz ivedi görevler ve hedefler için mücadele büyük önem taşımaktadır. Ancak, ivedi görevlerin gerçekleştirilmesinin, uzun dönemin vazgeçilmez hedeflerini unutturmak için kullanılmaması gerekirdi." DİP devam ediyor:

"Özerk üniversite ve öğretmen yetiştiren yüksek okulların faşist militanlardan temizlenmesi uğraşı görüntüsü altında eğitimin demokrat içeriğinin unutulması, öğretmen kitlesi üzerindeki baskılarla birlikte gitmektedir. Türkiye'de öğretmen kitlesi üzerindeki baskılar ve öğretmen kıyımı, öğretmen hareketinin demokrat niteliğini bastırabilmek amacını taşımaktadır. Demokrat öğretmen hareketinin özverili mücadelesine karşın, eğitimin demokratikleşmesi için yeterli bir perspektifin geliştiğini ileri sürebilmek de henüz olanak dışıdır."

Aslında bu durum, sayılarla da belirlenebilen bir takım özellikler, bir takım nitelikler ile birlikte ortaya çıkıyor. Konuya ilişkin tablolara burada yer verilmeyecek; yalnızca, birkaç satırla bu özellikleri vurgulamak yeterli.

Sistem, iş çağındaki herkese iş yaratmadığı için eğitim süresi çeşitli yollarla fiilen uzatılıyor (DİP, s. 495). Üniversiteye hazırlık kursları, kimi üniversitelerin hazırlık sınıfları ve lisansüstü programları eğitim süresinin başlıca uzatılma formülleri. Oysa bilimsel olarak kanıtlanıyor ki bu uzun eğitim, "gerekli uzmanlık düzeyi tarafından belirlenmiyor." (s. 497)

Verimsizlik, eğitim yapısının bir başka niteliği: İleri derecede uzmanlaşmış yüksek bir kadro için ortalama 3-5 orta derecede uzmanlaşmış teknik eleman gerekirken Türkiye'de "bazı işkollarında bir mühendise birden az yardımcı teknik eleman düşmektedir." (s. 499). Bu, eğitimle edinilen bilgi ve becerilerin üretim süreci içinde körletilmesidir.

"İyileşme ve kötüleşme içiçe" arabaşlığı ile DİP eğitim sistemimizin bir başka çelişkili, çarpık yanına, mesleki ve teknik ortaöğretim sorununa eğiliyor (s. 499-501). İktidarların sık sık başvurdukları bir silah olarak kimi soyut oranlamaların yanıltıcılığı da DİP'te sergileniyor.

Demokratik eğitim mücadelesinde bugüne değin üzerinde en çok durulan yüksek öğretim, herşeyden önce giriş sistemi ile antidemokratik. DİP, üniversitenin antidemokratik, feodal yapısının nasıl özel yüksek okul soygununa yol açtığını açıklığa kavuşturuyor: "Özel yüksek okullar, üniversitelerin sahip olup da kullanamadığı öğretim kadrosu ile yüksek öğretim önündeki karşılanmayan istemi birleştiren ticari kuruluşlar olmuşlar" ve bu "atıl kapasiteleri kâra çevirmesini bilmiş"lerdir (s. 504) (Demokratik eğitim mücadelesi açısından yüksek öğretim konusu için Bk. Gürel Tüzün'ün bu sayıdaki yazısı).

Eğitimin her kademede üretime geçebilecek becerileri sağlaması gerektiğini vurgulayan DİP, bunun bugün söz konusu olmadığını (s. 506), Türk eğitim sisteminin seçkinci bir yapıya sahip olduğunu (s. 507) ve bu seçkinci yapının, antidemokratikliği yanında, emperyalizme yaradığını (509) gösteriyor.

İçerik olarak gerici, tutucu, emperyalizme bağımlı bir kültürün taşıyıcısı olan Türk eğitimi, eşitsiz ve elemeci bir özellik gösteriyor. Bölgeler, cinsiyetler, sınıfsal köken, aile geliri, ayrıcalıklı okullar vb. açılarından bu eşitsizlik sayılarla çok çarpıcı biçimde veriliyor (s. 512-513)

Tüm bu özellikleri yanında, Türk eğitiminin bir başka yönü daha demokratikleştirmeyi bekliyor: Anaokulundan üniversiteye her kademedeki eğitim kurumunun demokratik bir kuruluşa, işleyişe kavuşturulması, devletin yanında çalışanlar, eğitici personelin ve hizmetten yararlananların, demokratik örgütleri aracılığı ile yönetime katılmalarının sağlanması...

DEMOKRATİK EĞİTİMİN İVEDİ GEREKLERİ

Önce yeni bir eğitim tanımı yapma gereğini vurguluyor DİP (s. 505). "İlkokuldan başlayıp ancak yüksek okul tamamlandıktan sonra biten bir süreç" olarak tanımlanan bugünkü eğitimi parçalara ayırmak gerekiyor. "Sistem, temel eğitimin bitiminden itibaren üretime açılabilir bir eğitim süreci olarak tanımlanmalıdır." Bu yeni tanım, dikey ve yatay geçişlere olanak tanıyacaktır. Öğrinci, yönlendirmenin gerektirdiği kurum değiştirmeleri-

ni yapabilecek, okuldan üretim sürecine, iş yaşamından eğitim sürecine geçebilecektir. "Eğitim sistemi, hem her kademesinde çalışmaya açılmalı, hem de her kademesinde bir üst kademeye geçiş yolları açık tutulmalıdır. Bu ise ortaöğretimi politeknik esasa dayandırmak, yüksek öğretimi de daha kısa süreli bütünlere ayırmakla olanaklıdır."

Görülüyor ki eğitime yeni bir yaklaşım, ancak içeriğini ve kurum olarak tümü ile yapısını yenilemekle olanaklı, İçerik, politeknik bir eğitim verecek. Ortaöğretim, politeknik bir eğitim verirse ancak, bu öngörülen yatay ve dikey geçişler sağlanabilir. Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da yüksek öğretimin kendi bütünlüğü içinde hem kısaltılması (hazırlık sınıflarının ve gereksiz uzatma programlarının kaldırılması ile) hem de kendi içinde ayrıca kademelere ayrılması. Böylece üniversitenin ilk iki yılı sonunda belli bir diploma ile üretim sürecine geçilebilecektir. Bu, sanılabileceği gibi eğitim hakkının, herkesin yüksek öğretimin sonuna değin gidebilme hakkının kısıtlanması, sınırlandırılması değildir. Tersine, bu bir yeni olanak getiriyor. "Kaybolan yıllar"ın ardından belgeli duruma düşmeler bu yolla önlenebilecektir.

Bu kademelendirme yolu ile yüksek öğretimin kısaltılması, ayrıca, günümüz Türkiye'sinin üretim teknolojisinin isterlerine de uygundur: Gerçekten, "üretimin teknolojik yapısı" çok ileri derecede uzmanlaşmış becerilere yer yer gerek duysa da, "bu kadar uzun bir eğitim ile verilebilecek bir beceri düzeyini gerektirmemektedir." En azından üretim güçlerinin bugünkü gelişme aşamasında kitlesel olarak gerektirmemektedir.

EĞİTİM HER KADEMEDE ÜRETİME GEÇEBİLECEK BECERİLERİ SAĞLAMAK ZORUNDADIR

Eğitimin demokratikleşmesi, yeni bir eğitim tanımının benimsenmesi demek. Yeni tanımın özü, yatay ve dikey geçişlere olanak sağlanması, politeknik bir içerik taşıması. DİP, demokratik eğitimin herşeyden önce politeknik bir eğitim olacağını vurguluyor. Nedir politeknik eğitim?

Politeknik eğitim, dar anlamda bir teknik eğitim değildir. Hatta dar mesleksel, teknik eğitimin tümüyle tersi bir eğitimdir. Dahası, mesleksel, teknik eğitimin gelip üzerine oturacağı bir temel eğitimdir. Politeknik eğitim, *politika, ekonomi ve eğitim* üçlüsünün bütünleşmesi ile ortaya çıkar. Özü, öğrenciyi, genel kültür ve toplumsal değerlerle bilinçli bir yurttaş, yetkin bir insan olarak yetiştirmek, ona aynı zamanda, üretim sürecinde kullanabileceği yetenek, bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Öğrenci, genel kültür ve bilgiyi esas olarak okul içinde, sınıfta alacak, üretime yönelik beceri ve yetenekleri ise hem okul içinde, işliklerde, hem de okul dışında, fabrika ve tarım işletmelerinde, bizzat üretim süreci içinde yer alarak edinecektir. Temel eğitimin ikinci kademesinde (bugünkü ortaokul) başlayan fakat asıl ortaöğretim düzeyinde tam olarak gerçekleşen politeknik eğitim, böylece yüksek öğretimi de yeniden tanımlayacak, belirleyecektir. Kuramla uygulamanın bütünleştiği bir süreç olan politeknik eğitim, kuramsal temelleri ve dünyadaki uygulamaları ile "Okul Defteri"nin ilerki sayılarında ele alınacak; şimdilik bu kadarla yetinmek olanaklı.

Eğitim kademeleri arasındaki her türlü yatay ve dikey geçişler gibi eğitimle üretim arasındaki bütünlük de ancak "yazışmalı eğitim ile gece eğitiminin eğitim sisteminin temel öğelerinden biri haline getirilmesiyle" gerçekleşebilecektir (s. 506). Gece eğitimi ve yazışmalı eğitim, Türkiye'de "soysuzlaştırılma durumundadır" ne var ki bu soysuzlaştırılma, Türkiye'deki uygulamanın bir sonucudur, yoksa sistemin kendisi eğitimin demokratikleşmesi sürecinde en vazgeçilmez araçlardan biridir. Genel demokratikleşme güçleri somut çözümleri uygulayacaklardır:

"Yazışmalı eğitimin çok iyi hazırlanması, yazılı eğitim araçları ile birlikte yılın belli aylarında önceden planlanmış doğrudan eğitime dayanması gerekmektedir. Yazışmalı eğitimin bu doğrudan eğitim döneminde bu eğitimdeki tüm çalışanlar ücretli izin alabilmeli ve bu izin de yıllık izinden sayılmamalıdır. Bu sağlanmadığı sürece yazışmalı yüksek eğitimden sözetmek gerçekte olanaksızdır. Gece eğitimini de üretim eylemlerinin yoğun olduğu yerleşme yerlerinde geliştirmek gerekmektedir." Görülüyor ki bu tür bir uygulama, ancak çalışanların, emekçilerin söz sahibi oldukları bir iktidar ile olanaklı. Bu uygulama iki yönden özel bir önem taşıyacak. Herşeyden önce fırsat eşitliği yönünde çok önemli bir adım olacak. Her ilde bir yüksek öğretim kurumu açma politikası, yazışmalı eğitim sayesinde terkedilebilecek. Gerçekten, politeknik nitelikli ortaöğretim kurumlarının yurdun her köşesine eşitçe dağılması ne ölçüde gerekliyse, yüksek öğretim kurumları için de o kertede geçerli bir gereklik değildir. Yüksek öğretim, üretim güçlerinin gelişme düzeyi ile ilişkili bir coğrafi dağılım gösterecektir (s. 507).

SEÇKİNCİ EĞİTİMİN KALDIRILMASI GEREKİR

Kapitalizmin doğuşu, gelişimi, sosyalist toplum aşamalarında eğitimin izlediği süreç biliniyor. Şu ya da bu eğitim yaklaşımının benimsenmesinde sınıfsal bir seçme, sınıfsal bir temel var. Bu açıdan bakınca Türkiye'deki "eğitim sistemi, sınıfsal olarak sermayenin hizmetinde çalışacak 'seçkin' kadroları yetiştirecek bir yapıda kurulmuştur." Gerçi bu yapıda son yıllarda önemli gedikler açıldı, ama bu seçkinci yapının tümü ile ortadan kaldırılması, eğitimin demokratikleştirilmesi gerekiyor.

Türkiye'de eğitim neden seçkincidir? Tarihsel, sınıfsal nedenleri var bunun. Eğitimin birleştirilmesi, laiklik gibi "demokratik" adımlar ve Köy Enstitüleri girişiminin sağladığı göreli demokratikleşme karşısında Cumhuriyet sonrasi eğitimimizin belirgin özelliği, seçkinci yapısıdır. DİP, Cumhuriyet döneminde egemen sınıfın "küçük burjuvalar" veya "bürokratlar" olduğu yanılgılarının doğmasında önemli rol oynadığını belirttiği bu gelişmeyi şöyle özetliyor: "Üretici güçlerin gelişme düzeyinin daha geri olduğu aşamalarda egemen sınıflar, yüksek okul mezunu bürokrat ve teknisyenleri kendi sistemlerine bağlayabilmek için, seçkinci bir eğitim sistemine gerek duymuşlardır. Bu seçkinci eğitim sistemi, az sayıda kimseyi ileri derecede uzmanlık düzeyinde yetiştirip belli bir sosyal statü ile görece yüksek gelir düzeyine kavuşturmayı hedef almış ve bunu başarmıştır." (s. 508) Bu özellik, egemen sınıfların ivedi ekonomik çıkarlarından çok, uzun dönemli siyasal hesaplarından kaynaklanıyor ve Osmanlı döneminde açılan yabancı dilde eğitim kurumlarının geleneğini sürdürüyor. Bu geleneğin günümüzdeki canlı

temsilcileri, çeşitli ortaöğretim "kolejleri" ile yabancı dilde öğretim yapan ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesidir. DİP bugüne dek Türkiye'de hiçbir çevrenin göstermediği cesur bir yaklaşımla konuya "demokratikleşme" açısından eğiliyor: "Bugün Türkiye'de milyonlarca yurttaş ana dillerinde eğitim yapamaz ve okur-yazar hale getirilmezken, yüksek öğretimi bir yabancı dilde veren iki üniversite vardır ve bu iki üniversite de en modern aygıtlarla donatılmış bulunmaktadır. Bu durumun mutlaka değiştirilmesi gerektiğine kuşku yoktur." (s. 509) Türkçesi, ODTÜ ve BÜ'nde öğretim dili Türkçe olmalıdır ve olacaktır. Çünkü seçkinci eğitim, bu noktada antidemokratik olmakla kalmıyor, doğrudan doğruya emperyalizme hizmet ediyor: "Seçkinci öze sahip eğitim ve özellikle yabancı dilde orta ve yüksek öğretimin sağlanmasıyla, emperyalist tekellerle bütünleşmiş yerli tekeller ve yabancı sermayeli ortaklıklar, gereksinme duydukları kadroları kolaylıkla sağlar olmuşlardır." (s. 511).

Böylece seçkinci eğitime karşı verilen mücadele, emperyalizme karşı, demokratikleşme için de bir mücadele oluyor. Tersinden hareketle de aynı gerçeği vurgulamak olanaklı: Emperyalizmin nüfuz ve egemenliğini azaltan, etki alanını daraltan bağımsızlık mücadelesi ile demokrasi mücadelesi, bir bütünlük içinde, eğitimin de demokratikleştirilmesi koşullarını oluştururlar. DİP, sınırlı bir zaman kesitinin planı; bu yüzden demokratikleşmenin sosyalizmle doğrudan bağlantısını ayrıntılarıyla kurmuyor, ama yaklaşım, bütündeki yaklaşım, eğitim için de geçerli: Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesi içiçe, kopmaz bir bütünlük oluşturuyor. Bu anlamda eğitimin tüm boyutları ile demokratikleşmesi ancak sosyalist Türkiye'nin kuruluş süreci içinde gerçekleşebilecek.

SOMUT ADIMLAR

DİP, "Eğitim Sorunu"na 24 sayfa ayırıyor. Toplumun tümüyle demokratikleşmesi için asıl adımların ekonomik yapıda, üretim ilişkilerinde atılması gerektiği ortada. Bu bütünlüğü gözönünde tutarak eğitim alanında önerilen çözümleri değerlendirmek, tartışmak gerekiyor. Aslında DİP'in önerilerinin bir bölümüne daha önce değinildi. Burada "Öneriler" başlığı altında getirilen çözümlere değinilecek. DİP, kendisi, birçok konuda, temel yaklaşımları ve ilkeleri koymakla yetiniyor. Burada yapılacak olan da bir tür özetleyerek aktarma. Bu yüzden okuyucu, beklenen verimliliğe bir okuma istiyorsa elinin altında metnin kendisini bulundurmak durumunda.

"Milyonlarca yurttaşın anadilleriyle okur-yazar olamadıkları ve eğitim yapamadıkları" bir Türkiye'de "gelişmiş kapitalist ülkelerin dillerinde, orta ve yüksek öğretimin sürdürülmesi"ndeki çelişkiyi gün ışığına çıkaran DİP, "bir yandan herkesin anadiliyle eğitim olanaklarına kavuşturulması ve ana dilinde okuryazar olması, öte yandan da belirtilen bu dillerde öğretimin önlenmesi" gerektiği ilkesini ileri sürüyor ve savunuyor (s. 511). Bu, yabancı dil, yabancı kültür düşmanlığı değil: "Buna karşılık yabancı dil öğretiminin, tüm bilim dallarında, dünyadaki gelişmeleri izleme yeteneği kazandıracak düzeye ulaştırılması zorunludur." DİP, bilim dili olarak Türkçeye özel bir özen gösterilmesini, demokratik eğitimin önemli koşullarından biri sayıyor. Özerk ve demokratikkbir kurumun hazırlayacağı ders kitapları, böylece bir sömürü aracı olmaktan çıkarılacak, "öğrencilere en yaygın kullanılabilecek biçimde ve ucuza sağlanacaktır."

Mevcut 13 milyona yakın yurttaşa yaygın bir örgütlü seferberlikle okuma-yazma öğretilmesini öngören DİP, bu aşamada bile üretim ile ilişkiyi birinci planda tutuyor ve bu seferberliğe, devletin yanısıra işçi sendikalarının, kitle örgütlerinin, özellikle de öğretmen ve gençlik örgütlerinin eşgüdümlü bir biçimde katılmalarını öngörüyor (s. 512). İlköğretim sorununu ilk aşamada bir "okuma yazma seferberliği" ile birlikte ele alıyor.

İlköğretim sorunu, çarpıcı eşitsizlik ve dengesiz dağılımlarca belirleniyor. Eğitimin tümüne damgasını vuran ve burada rakamlarla sergilemeyi gereksiz gördüğümüz bu eşitsizlikler ve dengesiz dağılımlar, toplumsal yapıyı olduğu gibi yansıtan veriler. Bu verilerin sayısal bir dökümü için DİP'e, ayrıca bu sayıda yer alan Demet Börtücene'nin yazısına bakılmalı. Şu kadarına değinmekte gene de yarar var. Eşitsizlik daha ilkokulda başlıyor. Özel ilkokullar var: Özel ve ayrıcalıklı. Bunların kamulaştırılması gerekiyor. Gecekondularını ve emekçi mahallelerinin okullarında görülen üçlü eğitim, ana-babanın çalışması yüzünden uzun süre sokakta, yalnız başına evde kalan yüzbinlerce çocuk, ikili-üçlü eğitimin kaldırılmasını, yaygın bir kreş ve gündüz bakımevleri sisteminin yürürlüğe konmasını gerektiriyor (s. 514). Çocukların okul içi ve okul dışı gereksinmelerinin karşılanmasında devlete ve yerel yönetimlere özel sorumluluklar düşüyor. "Bahçesi olan, sağlık ve öteki koşulları elverişli okullar" sağlanması, eğlence, spor ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleri için gerekli tesisler de öngörülen önlemler arasında yer alıyor. Ayrıca, bugünkü yasaların öngördüğü fakat kağıt üzerinde kalmış bir ilkenin yaşama geçirilmesi de öngörülüyor. "Her türlü ders araç ve gereçleri devlet tarafından karşılanmalıdır."

DİP'in öngördüğü "Bir başka önemli konu, okulların demokratik olarak yeniden düzenlenmesidir" (s. 515). Bu yeni düzenleme çerçevesinde eğitim programları da "demokratik bir içeriğe kavuşturulmalı, ders kitapları bu yönden ele alınarak yeniden yazılmalıdır." Öğrencilerin, velilerin, öğretmenlerin, çalışanların, kendilerini çok yakından ilgilendiren böylesine önemli bir süreçte söz ve karar sahibi olmaları, bu açıdan, her düzeydeki eğitim kurumunun yönetim ve işleyişinin yeniden ve demokratik bir biçimde düzenlenmesini gerektirir. Bu anlamdaki demokratik yönetim, okulun dışına da taşacak, örneğin yerel yönetim kuruluşları da belli durumlarda söz ve karar sahibi olacaktır. Öğrencilerin ulaşım sorununu çözüme kavuşturmada belediyelerle işbirliği yapılması, politeknik uygulamanın gerçekleştirilmesinde kamu işletmeleriyle uyumlu bir ilişkiye geçilmesi, ilgili kuruluşların da işbirliğini gerektirir.

ÇAĞRI

"DİP 78-82" bir çağrı ile bitiyor. "Çağrı"nın bir paragrafı şöyle: "Demokrasi mücadelesi vermek, toplumun her katında ve kurumunda, yaşamın her anında demokratik hak ve özgürlüklere kıskançlıkla sahip çıkmakla, bir adım gerilemeksizin, onları her durum ve şartta kullanmakla mümkündür." Burada sözü geçen kurumlardan biri de okul, eğitim. DİP çalışması bu alanda da mücadele hedeflerini açıklığa kavuşturmayı amaçlıyor. Bu hedefler, bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm bütünlüğü içinde yer

alıyor. Türkiye öğretmen hareketi, bu hedefler doğrultusunda önemli adımlar attı. Yalnızca eğitim alanında değil, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin bugünkü düzeye çıkarılmasında onurlu bir yer aldı. Özellikle TÖS ve TÖB-DER deneyimleri örgütlü hareketin gücünü göstermesi bakımından önemli kazanımlar.

Ama, açık yürekle kabul etmek gerekir ki, öğretmen hareketi, tümü ile, her zaman bu gücü göstermedi, gösteremedi. Demokratik eğitim kavramına yeni yeni ulaşılıyor, mücadelede somut ve gerçekçi hedeflere yeni yeni yöneliniyor. Demokratik eğitim kavramına ilk kez somut bir içerik kazandırılmaya çalışılıyor:

"— Eğitim hakkının yaygınlaştırılması,

— Eğitim olanaklarının genişletilmesi ve adaletli dağılımı,

— Eğitimin içeriğinin bilimselleştirilmesi,

— Eğitim sürecindeki işleyişin demokratik ilkelere dayandırılması"*

"Demokratik eğitim ' mücadelesi, genel olarak toplumun demokratikleşme süreci içinde yer alıyor. Türkiye sosyalist hareketi, onun örgütü TİP, bu demokratikleşmenin Plan'ını hazırladı. Bu Plan içinde eğitim de yer alıyor. Bütünlük şimdi daha açık, daha net olarak görülüyor. İlerici, demokrat öğretmen hareketi, örgütlü öğretmen hareketi, toplumun öteki ilerici, demokrat kesimleriyle birlikte işçi sınıfının örgütlü hareketinin açtığı, aydınlattığı bu yolda eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesini sürdürecek: DİP'in öngördüğü hedeflere doğru, kararlılıkla, gösterişsiz ama kalıcı biçimde. Demokratikleşmeyi ve onun eğitim alanındaki somut hedeflerini kavramak, tanıtmak, benimsetmek ve bunlar çevresinde en geniş kitleyi harekete katmak: İşte demokratik öğretmen hareketinin bu aşamadaki güncel görevi.

Eğitimin demokratikleşmesi, Türkiye'nin demokratikleştirilmesinin hem ayrılmaz bir koşulu, hem de ancak onunla gerçekleşebilecek bir ürünüdür. Açmak gerekirse şöyle söylenebilir: Bugünkü yapısı ve kurumsal işleyişi ile Türkiye'de eğitim tek başına demokratikleştirilemez, ülke ekonomisinde, ülkenin siyasal kurumlaşmasında, kısaca toplumun her alanında köklü dönüşümler, ileri adımlar gerçekleşmedikçe demokratik bir eğitimi düşlemek bile olanaksızdır. Bu sorunun birinci yanı. Bütünlüğü oluşturan ikinci yanı ise şu: Genel olarak toplumun demokratikleşmesinin zorunlu, vazgeçilmez koşullarından biri de eğitimin demokratikleştirilmesidir. Böylece demokratik eğitim istemi, Türkiye geneli içinde toplumun demokratikleştirilmesi hedefi içinde yerini almakta, onunla tutarlı bir bütün oluşturmaktadır.

Bu bütünlükten, "toplum demokratikleşmeden eğitimde hiçbir adım atılmaz" sonucu çıkarılmamalı. Bugünden, şu andan başlayarak her an, birşeyler yapmak mümkün ve gerekli. En zor günlerde, en koyu faşist baskılar altında yapıldı, yapılıyor. İlerici, demokrat öğretmen hareketimiz bunun en canlı kanıtı.

Düşülmemesi gereken bir başka yanılgı da şu: Son aşamada belirleyici olan, kuşkusuz ekonomidir. Bunu unutmamak, demokratikleşmenin önündeki en büyük engelin ekonomik iktidarı elinde bulunduran siyasal güçler olduğunu bir an bile gözden uzak tutmamak gerekiyor.

1- İ. Tekeli, Vatan, 4 Ekim 1977

* "Demokratik Eğitim Mücadelesi ve Öğretmen, Ank. 1978, s. 35.

İKİ GAZETE HABERİ

DUYURU

AKSEL

Eğitim ve Üretim

KÖPEK ÇİFTLİĞİ

hizmetlerine devam etmektedir.

1- Yurt içi ve yurt dışı seyahatlerinizde günün 24 saatinde köpekleriniz pansiyonlarımızda misafir kabul edilir.

2- Her cins köpek uzman eğitimciler nezaretinde garantili eğitilir.

TEL: 58 14 25

Binasız kalan ilkokul, öğretime vagonda devam ediyor

HEKİMHAN, FEHMİ ARIKAN bildiriyor

Malatya'nın Hekimhan ilçesine bağlı Ulugüney köyünde 10 yıl önce şeker fabrikasına ait bir kantar binasında hizmete açılan ilkokul, fabrikanın kantar binasını geri alması nedeniyle eğitim ve öğretimi hurdaya ayrılan bir yolcu vagonunda sürdürmektedir.

VAGON "ZİMMETLİ" OLARAK VERİLDİ

1969 yılında, "Asıl binası yapılıncaya kadar" şeker fabrikasına ait bir kantar binasında hizmete açılan Ulugüney köyü ilkokulu, aradan beş yıl geçmesine rağmen kendi binasının yapılamayışı üzerine fabrika yetkilileri, okuldan kantar binasını boşaltılmasını istemişlerdir. Bu nedenle açıkta kalan öğrencilerin durumuna acıyan DDY 5. İşletme Müdürlüğü hurda bir yolcu vagonunu "zimmetli" olarak okul müdürlüğüne vermiş, böylece eğitim ve öğretim çalışmaları burada sürdürülmeye başlanmıştır. DDY daha sonra iki hurda yolcu vagonunu daha okula vermiş, bunlardan biri öğretmen lojmanı, diğeri de depo haline getirilmiştir. Ulugüney köyünde hurda yolcu vagonlarından oluşan "eğitim sitesi" Hüseyin Toraman adlı bir hayırsever yurttaşın armağan ettiği 350 metrekarelik alanda, eğitim ve öğretimi sürdürmektedir.

Ulugüney Köyü İlkokulu Müdür ve Öğretmeni Abdullah Gögebakan, "Elverişsiz koşullar nedeniyle öğrenci sayısında her yıl düşme olduğunu, halen okulda 7'si kız, toplam 18 öğrencinin bulunduğunu" bildirmiştir.

IMF - OECD BİLİR

Bir lisede görevli öğretmen arkadaşa sordum:

" Hangi edebiyat kitabını okutuyorsunuz?

" Hiçbirini.."

"Neden? "

"Bizim okulda öğrenciler ders kitaplarını boykot ettiler."

"Sebep?. "

"Geçmişin mezarlıklarında dolaşacak zamanımız yok diyorlar, çağdışı kokuşmuş bilgi artıklarıyla bizi oyaladığınız yeter diyorlar.. "

"Ders yapılmıyor mu okulda?. "

" Yapılıyor. İşbölümü yapmış öğrenciler, ders konularını da aralarında paylaşmışlar. "

" Kitapsız mı?"

" Kitaplı. Genellikle kuramsal kitaplar, ülkenin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin kitaplar, dergiler, gazeteler, çeşitli inceleme ve araştırma yazıları "

"Öğretmensiz mi?. "

" Öğretmeni sınıftan kovan yok, dinleyici olarak oturabilir. İsterse öğrencilerin yeğleyeceği bir konuyu hazırlar, anlatabilir.. Dersler genellikle seminerler biçiminde yürütülüyor. Her öğrenci ayrı bir konuyu önceden hazırlayıp geliyor. Ya da metin sınıfta okunuyor. Sonra hep birlikte tartışıyorlar. "

" Gürültü, kargaşa olmuyor mu? "

"Hayır, tam tersine çalışmalar büyük bir disiplin içinde yürütülüyor. "

Okulun adı önemli değil. Şu ya da bu lise olmuş ne fark eder? Bakanlık müfettişleri de boş yere heveslenmesinler. Bir düzen kurumlarıyla birlikte kokuşmuşsa, gelişen, değişen yaşam koşullarında eğitim bir ayakbağı olmaktan öte tüm fonksiyonlarını yitirmişse suç öğrencilerde mi?. Ders kitaplarının boykotu yeni bir olay da değildir. Ortaöğretimde her yıl öğrencilerin yarıdan çoğu neden sınıfta kalır? Öğretim yılı sonunda ders kitaplarının törenle yakılması nedendir?

Nesini okusun öğrenciler içi boş, içeriği boş, dili eski, anlatımı eski o kokuşmuş "edebiyat varakparelerinin? Altmış yıldır "Divan Edebiyatı" ezberciliğini, gerici burjuva bireyciliğini aşamadık. Çağdaş Türk sanatından, Türk yazınından bir örnek bulmak olanaksız. Çünkü onlar sol kokuyor. Ama elli yıldır temcit pilavı gibi hep sağ koklatır dururuz bıkmadan, usanmadan öğrencilerimize!

Edebiyat böyle de öteki ders kitapları tarihi, coğrafyası, tabiatı, fiziği, matematiği, ahlakı, din dersleri ayrı mı? Sıçan ile farenin kuyruk halkaları sayısı ve farkları dört milyon, sümüklü böcek beş milyon, Ostrogotlar, Vizigotlar 10 milyon TL'ya öğretilir her yıl öğrencilere! Dahası karatahta gevezeliği. Ve okulu bitirenlerin yaratıcı gücü öldürülür, üretim alanından, tüketim alanına eli kolu bağlı yiyiciler olarak geçerler emekçi halkın sırtına, emekler üstüne.

Bu rezillik üniversiteye öğrenci yetiştirmeyi amaçlayan ilk, orta, lisede değildir yalnız. Meslek okulları var sözüm ona, onlar da beterin beteri. Geçen gün Başkent Ankara'da Kız Meslek Liselerinden birinde birinci sınıf öğrencilerinin bir sergisini gezdim. Çiçek yapmışlar kumaş parçalarından, ipliklerden kütükler, çeşitli ağaç gövdeleri üstüne. Haftalarca uğraşmışlar, özenmiş bezenmiş biçimlendirmişler. Harcanan emek dışında bu çiçeklerden birisi bir öğrenciye ortalama beş yüz liraya mal olmuş. Bir o denli de okulun giderini eklersek, 1.000 TL. eder. 40 öğrencilik bir sınıfta bu çiçeklerin maliyeti 40.000 TL.!. Neye yarar bu çiçekler? Toplumun hangi gereksinimini karşılayacaktır? Bunlar burjuva salonlarında süs bile olamaz. Çünkü çiçeğin en güzeli doğada var. 40.000 TL ye doğayı bozmak ve bir de öğretmenden not almak, işte eğitim bu!

Öğretmenler her fırsatta yakınırlar:

"Çalışmıyorlar bu öğrenciler efendim, çalışmıyorlar, çok tembeller!"

Dışardan da suçlanar yine öğrenciler:

" Politikaya karışıyorlar, boykot yapıyorlar. Otursun ders çalışsınlar. "

Yani Vizigotları ezberlesinler, kurbağanın kan dolaşımını bellesinler, Missisipi'nin uzunluğunu, Amazon'un genişliğini öğrensinler, sonra da otursunlar, her biri beş yüz liradan çiçek yapsınlar kumaş parçalarından kütükler üstüne. Sorar öğrenciler işte o zaman, nedir bu öğrettiklerinizin yararı, üretim eylemindeki yeri? Türkiye'den, Türkiye'nin insanından ve onun binbir sorunundan ne haber? Neden gerikalmışlıktan, yoksulluktan, dışa el açmaktan kurtulamıyoruz? Derslerde bu sorunların yanıtını araştırmak suç sayılmıştır. İlle de Vizigotlar, sümüklüböcek, Baki, Nedim, Nefi'ler.

Eğitim Bakanı'nın değiştiremediği bu çağdışı ders kitaplarını öğrenciler iptal etmişlerse haksız sayılırlar mı? Ancak Bakanlığın da bu konuda önemli bir uygulaması olmuştur, özellikle "Hızlandırılmış Eğitim"le Bir örnek vermek isterim. Gazi Eğitim Enstitüsü'nün birinci sınıfına yazılan bir kız öğrenci vardı İzmir'den. Çıkar gelirdi iki de bir Ankara'ya. Dersler bir türlü başlamazdı Enstitüde. Orta yerde perişan dolaşırdı, "Ah bu okulumuz bir açılsa!. " derdi.

Aradan bir buçuk ay zaman geçti, haber alamamıştım bu öğrenciden. Geçen gün telefon etti. Hemen sordum:

" Dersleriniz başladı mı? "

Güldü:

"Dersler başladı, bitti. İki dersten bütünlemeye kalmıştım. Onları da verdim, şimdi ikinci sınıfım.""

Uygulayıcıları kutlarız. Öğrencileri kokuşmuş bilgileri ezberlemekten, hazineyi ve aileleri gereksiz harcamalardan kurtardıkları için kutlarız. Aynı hızın ortaöğretim kurumlarına da kaydırılması dileğimiz.

Daha başka çözüm yolları yok mu diye soranlar olabilir. Vallahi dahasını bilemem ama herhalde öncelikle taze para gerekli. İşin o yanını da IMF, OECD bilir..

DÜNDEN BUGÜNE EĞİTİM ENSTİTÜLERİ SORUNU

NİHAT AKSOY

GİRİŞ

Son yıllarda başta Eğitim Enstitüleri olmak üzere, öğretmen yetiştiren kurumlar belli başlı anarşi odakları olarak göründü. MC iktidarının -özellikle MHP kanadının- kalelerinin başında Eğitim Enstitüleri geliyordu. Son bir yıllık yeni hükümet de bu anarşi yuvalarını eğitim kurumları durumuna getiremedi. Bu kurumlarda çalışan demokrat ve ilerici kadronun çabaları büyük ölçüde boşa gitmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ateş hattına sürdüğü bu kadroya kolluk görevi yaptırmış, saldırıya uğrayanlara sahip çıkmadığı gibi acımasızca kıymıştır. On tane faşist militanın yaygarası, beş bin kişilik Enstitünün kapanmasıyla sonuçlanmış, MC'nin suçlu valilerinin Milli Eğitim Bakanlığına telefon etmeleri bir enstitünün otuz öğretmeninin görevden alınmasına yetmiştir. Bu yüzden bazı eğitim enstitüleri öğretmensiz, hatta öğrencisiz kalmıştır. Hâlâ kapalı duran enstitüler bulunduğu gibi, açık olanlarda da yapılana eğitim-öğretim demek mümkün değildir.

Bu kurumlar son üç yılda bu duruma gelmemiştir.

ÖĞRETMEN YETİŞTİREN KURUMLARIN GELİŞİMİ

Öğretmenlik, çok geç meslek olabilmiştir. Tüm dünyada bu durum benzerlik gösterir. Üniversitenin tarihi 14. yüzyıl başlarına kadar uzanan Orta Avrupa ülkelerinde bile öğretmenlik iki yüz yaşına basmamıştır.

Öğretmenlik, burjuva demokrat devrimlerin oluştuğu toplumlarda meslek olmaya ve devlet hizmeti olmaya başlamıştır. Çünkü demokratik yaygın temel eğitimi bir hak olarak kazanan toplumlarda çok sayıda ve yeni nitelikte öğretmen ihtiyacı doğmuştur. Batıda 1789 devriminden sonra, Amerika'da Batı'ya verilen bağımsızlık savaşından sonra, Afrika'da kurtuluş savaşlarından sonra, Türkiye'de TBMM Anayasasıyla temel eğitim hakkı kabul edilmiştir. Öğretmenliğin bir meslek kimliği kazanması genellikle bu aşamadan sonradır.

Türkiye'de Cumhuriyet ten Önce:

Türkiye'de bir öğretmen okulunun ilk kuruluş tarihi 1848 olarak yazılmıştır. Ancak 18. yüzyıl sonlarında Batı'dan getirilen ıslahat subaylarının ilk girişimi, orduda öğreticilik yapacak subay ve erbaşlara öğretim yöntemlerini ve tekniklerini öğretmek olmuştur. Ne var ki, bunun yaygın temel eğitimle doğrudan bir ilgisi olmayıp, savaş sanatını yaymaya yöneliktir.

1848 yılında kurulan Darülmuallimin ortaokullara öğretmen yetiştiriyordu. İlkokul öğretmeni yetiştireni 1868'de açılmıştır. Temelde bir değişiklik olmadan yapılan bu girişimler genellikle burjuva toplumları taklit niteliğinde olmuştur. 1869'da yayınlanan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" (Genel Eğitim Yasası) de bu nedenle hayata geçememiştir. Ancak bu girişimler II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemine hazırlık niteliğindedir. Cumhuriyetin eğitimci kuşağı kendilerini Meşrutiyet döneminde deneyip gelmişlerdir. 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkatı (Geçici İlköğretim Yasası) kız, erkek tüm vatandaşlar için ilköğretim zorunluluğu getirmiştir. (Bu geçici yasanın bazı maddeleri 1961'e kadar yürürlükte kalmıştır.)

Geçici İlköğretim Yasasının hayata geçmesi, Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin dediğine göre 70 bin öğretmen yetiştirmeyi gerektiriyor. O günkü tempoyla gidilirse bu kadar öğretmenin üçyüz senede yetiştirileceğini belirtiyor. O yılların tanınmış eğitimcileri bu konuyu tartışıyorlar. İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu), "Maarifte Bir Siyaset" adlı broşüründe kendi koşullarımıza uygun nitelikte öğretmenin nasıl yetiştirileceğini bir sistem içinde anlatıyor. Ethem Nejat, Baltacıoğlu'nun önerilerini daha da ileri götürüyor. Öğretmenlerin hizmet içinde de eğitilmelerini ve izlenmelerini, eğitim kongreleri ve mesleki yayın yapmayı, iyi müfettişler (rehberler) yetiştirmeyi, yenilik hareketlerini yaymak için yeni yöntemlerle yetişen öğretmenlerin okul müdürü yapılmalarını zorunlu görüyor.

Kastamonu Millitvekili İsmail Mahir Efendi (öğretmendir) 1914 yılında Meclis'te yaptığı konuşmada oldukça ileri bir öneri getiriyor:

"70 bin öğretmeni yetiştirmek için ülkeyi yetmiş bölgeye ayıralım. Her bölgeye bir öğretmen okulu açalım. Her öğretmen okulunun kesimindeki her köyden bir kız, bir oğlan çocuk alalım. Dört yıl ilkokul, dört yıl öğretmen okulu olmak üzere sekiz yıl okutalım. Bu sürede her köy kendi okulunu ve öğretmen evini yapsın. Bu öğretmenler köylerine atanınca kendilerine arazi de verilsin, iki yüz kuruş da maaş verildi mi, kemali afiyetle yaşarlar..." diyor.

O gün hayalperestlikle suçlanan İ. Mahir Efendinin, bu düşünceleriyle eğitim tarihimizde önemli bir yeri olduğu kuşkusuzdur.

Cumhuriyet dönemine % 8 okuryazarı, 20 öğretmen okulu, bir yük-

sek öğretmen okulu, bir üniversitesi, on bin kadar öğretmeni olan bir ülke olarak geçtik.

Cumhuriyet Döneminde

Cumhuriyetin ilk on yılında gelen yabancı uzmanlar, biraz eksiğiyle, Meşrutiyet döneminde bizim eğitimcilerin söylediklerini tekrarlamışlardır. Emperyalizme karşı savaşan Türkiye, yabancıların reçetelerinin de etkisiyle, 789 sayılı Maarif Teşkilatı'na Dair Kanun'u 1926 yılında çıkarmıştır.

Bu Kanunun 12. maddesi, *"Maarif hizmetinde asıl olan muallimliktir."* demekle öğretmeni temel unsur olarak saptamıştır. Bu görüş, aslında ileri bir görüştü, fakat sonradan kıyım maddesi olarak kullanıldı. Söz konusu Kanunun 7. maddesinde:

"Orta tedrisat mektepleri: 1- Liseler, 2- Orta mektepler, 3- *İlk muallim mektepleri, 4- Köy Muallim Mektepleridir.* Bu mekteplerden başka *yüksek ve orta muallim mektepleri* vardır." Orta öğretmen okulu, ortaokullara ve köy öğretmen okullarına öğretmen, ilköğretim müfettişi ve uygulama ilkokulları müdürlerini yetiştirir. Yüksek Öğretmen Okulu ise lise öğretmenlerini yetiştirir.

Amerikalı John Dewey'in 1924 yılında verdiği *"Türkiye Maarifi Hakkında Rapor"*'unda Köy Öğretmen Okulu ve merkezi bir pedagoji enstitüsü kurulması salık veriliyordu. Kayseri'nin *Zencidere* semtinde ve *Denizli*'de 1926 yılında iki *Köy Öğretmen Okulu* kuruldu. Gene 1926 yılında *Konya* da bir *Orta Muallim Mektebi* kuruldu. Bu okul 1927 yılında Ankara'ya nakledildi. 1929 yılında yapılan yeni binasına nakledilen Orta Muallim Mektebi *'Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü"* adını aldı.

Bugün bazı meslek çevreleri Gazi Eğitim Enstitüsünün *kuruluş kanunu* bulunduğunu iddia ederler. Oysa 789 sayılı yasanın 7. maddesindeki birkaç kelimeden başka hiçbir yasal dayanak yoktur. O maddede "Eğitim Enstitüsü" deyimi yoktur. Bu nedenle eğitim enstitüleri, çoğu kez zümresel, hatta kişisel, politik tercihlere göre kolayca, sayıları artırılarak; süreleri uzatılıp kısaltılarak, yeni bölüm ekleyerek ya da bazı bölümleri kaldırılarak bugüne gelmiştir. Şu anda tüm bölümleri bulunan Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü, Eğitim Enstitüsü Yönetmeliğine göre yönetilir ve on bir bölüme sahiptir. (Eğitim, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgisi, Matematik, Resim-İş, Müzik, Beden Eğitimi, İngilizce, Fransızca, Almanca). Başlangıçta ayrı ayrı kurulan *Musiki Muallim Mektebi (1938) ve Beden Eğitimi Yüksek Okulu (1932)* Gazi Eğitim Enstitüsüne katılmıştır. 1971 yılında ayrı bir enstitü olarak örgütlenen Yabancı Diller Eğitim Enstitüsü 1975 yılında tekrar Gazi Eğitim Enstitüsüne bağlanmıştır.

Eğitim Enstitüleri, 1946 yılında farklı bir işleve ve örgüte yönelmiştir. Pedagoji, Resim-İş, Müzik, Beden Eğitimi bölümleri dışındaki bölümler, ortaokullara, Köy Enstitülerine ve ileride düzenlenecek 8 yıllık temel eğitime öğretmen yetiştirmek üzere *"Toplu Dersler"* bölümlerine dönüştürülmüş ve Enstitülerin sayısı çoğaltılmıştır. Toplu dersler bölümleri çıkışlılar fen ve edebiyat grubu derslerinin tümünü ve bunlar dışındaki ek branşları okutacaklardı. Hasan Ali Yücel'in yerine Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Şemsettin Sirer tarafından kurulan ve bazı olumlu yanları bulunan bu enstitüler, başta üniversitelerin gerici unsurları olmak üzere, bazı çevrelerin saldırılarına uğramış ve yeni Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu tarafından 1948'de kapatılmıştır. Önce edebiyat bölümü, fen bölümü olan toplu dersler, bugünkü duruma gelmiştir. Süreleri de üç yıla çıkarılmıştır. Bu yıl üç yıllık eğitim enstitülerinin dokuz tanesi dört yıla çıkarılmış, yedisi kapatılmıştır. İki yıllık Eğitim Enstitülerinin sayıları da 15'e indirilmiştir. İki yıllık eğitim enstitülerinin amacı 8 yıllık temel eğitime tüm dersleri okutabilen sınıf öğretmeni yetiştirmektir.

Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştiren Diğer Okullar:

Cumhuriyetin ilk yıllarında okur-yazar pekçok kişiden, bir kurstan geçirilerek öğretmen olarak yararlanıldı. 1935 yılında açılmaya başlanan *Köy Enstitüleri Kurslarında*, okur-yazar köy gençleri üç yıllık köy ilkokullarına öğretmen olarak atandılar. Eğitmenler, köylerin üretim teknolojisine katkıda bulunmak ve halk eğitimini yapmakla da görevliydiler. Son eğitmen kursu 1948 yılında yapıldı ve ömrünü tamamladı. 1940 yılında çıkarılan *Köy Enstitüleri Kanunu* "Köye öğretmen ve köye yararlı diğer meslek erbabını" yetiştirmekle ödevliydi.

Yüksek Köy Enstitüsü 1942 yılında kuruldu ve amacı; *Köy enstitülerine öğretmen, ilköğretim ve kesim denetmeni, bölge okulu öğretmen ve yöneticisi, köye yararlı uzman meslek erbabı ve köy araştırıcıları ve kendi öğretim üyelerini* yetiştirmekti. 1948 yılında deneme evresindeyken siyasal çekişmeler sonucu kapatıldı.

Daha önce kurslarla yürütülen *teknik ve meslek eğitimi* için öğretmen yetiştirmek üzere iki tür yüksek okul açılmıştır. *Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu (1934), Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu (1937).*

1950-1960 arasında açılan *Yüksek İslam Enstitüleri, Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu* (Akademisi) da öğretmen yetiştiren kurumlardır. Bugün Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, Ankara Üniversi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve diğer bazı fakülte ve akademiler sürekli ya da zaman zaman öğretmenlik formasyonu kazandıran programlar açmaktadırlar.

Görüldüğü gibi amacı öğretmen yetiştirmek olan, süreleri, programları, ve örgütlenmeleri farklı çeşitli öğretmen okulları. Üniversite ve akademilere bağlı olmayanların kuruluş yasaları, hatta açık yasal dayanakları bulunmamaktadır. Çoğu yönetmeliklere göre yönetilir ve iktidarların yapısına göre yönetmelikleri, yöneticileri, öğretmenleri, programları değiştirilebilir; özerklikten ve demokratik yapıdan yoksundurlar. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı üç ayrı Genel Müdürlük tarafından yönetilen öğretmen yetiştiren yüksek okulların görünümü şöyle:

i- Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne bağlı okullar:
- Yüksek öğretmen okulları, (fakültelerde okurlar),
- 2,3 ve 4 yıllık Eğitim Enstitüleri,
- Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu.

ii- Mesleki ve Teknik Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olanlar.

- Yüksek Teknik Öğretmen Okulları (süresi 4 yıl),
- Endüstriyel Sanatlar Öğretmen Okulu (süresi 3-1 yıl),
- Erkek Sanat Yüksek Öğretmen Okulu (süresi 2 yıl),
- Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, (süresi 4 yıl),
- Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu (süresi 2 yıl),
- Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu (süresi 2 yıl).

iii- Din Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlı olanlar:
- Yüksek İslam Enstitüleri (süresi 4 yıl).

1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde, "... *hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğretim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisansöncesi, lisans ve lisansüstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkan verecek biçimde düzenlenir.*" hükmü yer almaktadır. Yasanın çıkışından sonra hiç değilse, yönetmelikle yeni düzenlemeye gidilmemiştir. Eski dağınıklık ve çarpıklık sürüp gitmiştir.

BİR ÖRNEK:
GAZİ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ'NÜN SON YILLARI

Eğitim Enstitüleri bir örnektir. Diğer öğretmen yetiştiren okullar daha farklı değildir. MC yöneticileri işlerini iyi biliyorlardı; bu nedenle insanları eğitecek olan insanları *şartlandırmakla* işe başladılar. MC'nin son Milli Eğitim Bakanı Nahit Menteşe geçen yılın başlarında yeni Bakan Necdet Uğur'a Televizyondan cevap verirken, şöyle diyordu: "... *Önce öğretmen yetişirken şartlandırılır, sonra da o öğrencisini şartlandırır...*" Aslında bu bakış açısı MC ideolojisinin insana verdiği değeri de ortaya koyuyor.

Öğretmen yetiştirme işini MC'nin MHP kanadı üstlendi. Yaptıkları eğitimin (eğitim denirse) özü ve eğitim üstüne yazıp söyledikleri incelenirse, sık sık Anayasanın "dibacesinden", Türk Milli Eğitiminin amaçlarından söz etmelerine karşın, Hitler'in *'Kavgam"* kitabından, *"MHP Programı'ndan", "MHP Rehberi"nden, "Sorulu Cevaplı MHP"* kitabından, *"Ülkücü' ye Notlar"*'dan kaynaklandıkları hemen görülür, suçüstü yakalamakta hiç zorluk çekilmez.

MC yöneticileri Gazi Eğitim Enstitüsünde can ve öğrenim güvenliğinin bulunduğunu, okumak istemeyenlerin, sayılarının "mahdut" sol anarşistler olduğunu, sık sık tekrarlamışlardır. Öte yandan, MC'nin son Milli Eğitim Bakanı Nahit Menteşe "Öğrenim özgürlüğü ve can güvenliği bulunmaması gerekçesiyle okula devam edemeyenlere dışardan sınav hakkı verdiğini" resmi bir yazıyla duyurdu. Yüzlerce Danıştay Kararını inkar edemedi. Komando Ayvaz'ı Genel Müdürlükten aldı.

18-19 Aralık 1978 günü Gazi'ye yönelik olarak düzenlenen saldırıda faşist güruha komuta eden Gazi'nin MC'li eski müdürü Mustafa Şen'in ve yetkililerin değişik zamanlardaki konuşmaları yakayı ele veriyor.

Bir öğretmen:
"— Okul açılalı üç hafta oldu. Öğrenci bulunamıyor. 1-5 öğrenciyle ders yapmak beni doyurmuyor." (2.11.1975 günü yapılan Genel Öğretmenler Kurulundan.)

Müdür Mustafa Şen:
"— Öğrencilerin % 98'i pırıl pırıl... Beynine çimento akıtılmış % 2 öğrenci ve etrafındakiler olayları bu duruma getiriyorlar..." (2.11.1975 günü yapılan Öğretmenler Kurulundan.)

"Bugün sel önünden kütük kapıyoruz. 20 gününü dolduran öğrencilerin bursu kesilecek..."

"— Gazi Eğitimin 6.000 öğrencisi anarşistse bunun suçu bizdedir. Burası Türkiye'nin bir numaralı feset yuvası olmuştur.

"— Toplam 1.200 öğrenci var..." (devam eden 1.200, toplam öğrenci 6.000)

"— 24.12.1975 günü devam eden % 46..." (30.12.1975 günü yapılan Öğretmenler Kurulu Toplantısı)

"— Bozkurt gocunulacak bir konu değildir. Bozkurt benim kanımdır, canımdır. Bozkurt ve hilal benim sembolümdür. Bozkurtla geldim, Hilali aldım. Bu duvarlara Lenin asılmıştır, Marks asılmıştır; adına demokrasi denmiştir. Bozkurt asılınca adı "faşizm" olmuştur. Bu zihniyetle kavgamız vardır..." (7.11.1976 tarihli Öğretmenler Kurulundan).

Bir Müdür Yardımcısı:
"— Biz idare olarak anarşist grubun okula sokulmamasına çalışıyoruz...' (9.1.1976 tarihli kurul)

Bir öğretmen:
'— Bu olaylar beynelmilel komünizmin okula sıçramış şeklidir... Olay çıkaranlar 200-250 kişidir...' (aynı toplantı)

Enstitünün bir emekli öğretmeni:
"— Buraya sevinmek için geldim, fakat üzüldüm... Bugünkü idareyi tebrik ederim; biz burada Dev-Genç'le işbirliği yapanları da gördük. Hiç bir okulumuzda boykot meşru dilekler için yapılmıyor, vatan ihaneti olarak yapılıyor... Kızıl eşkiya okula devam etmiyorsa, devletin karşısındadır; bizim çocuklarımız değildir onlar...İdare tarafsız olamaz. O idare Türk Devleti'nin yanındadır. Türk devletinin yanında olanlarla karşısında olanları aynı ölçüde gözeteceğiz, sonra da tarafsız olacağız, öyle mi?" (aynı kuruldan.)

Okul Müdürü Mustafa Şen:
"— İlk tespitlerimizde (1975-1976 yılı başında) derslere devam eden ve etmek isteyen 335 öğrenci vardı... Şimdi Türk çocukları Türk olmanın gururu içinde Türklük için hizmet yarışı yoluna girmişlerdir... Yöneldiğimiz yol budur..." (1976-1977'yi açış konuşması.)

Mart 1978'de (CHP ağırlıklı hükümet kurulduktan sonra) şunlar belirtiliyordu:

"Dersliklerin birçoğunda Atatürk fotoğrafı yok. Buna karşılık sıraların üzeri, kapıların ön ve arka yüzleri, penceri önleri, dış cepheleri kazınarak ya da yağlı boya ile MHP ve Ülkü Ocakları amblemi ve sloganlarıyla bezenmiştir. Enstitüde çatı aralarında ve bodrumlarda bazı küçük, kuytu ve ne için kullanıldığı bilinmeyen boş odalara rastlanmıştır. Öğretmenler ve diğer personel arasındaki yaygın söylentiye göre buralar karşıt görüşlü kişiler için işkence odası olarak kullanılmıştır. Bir tane ana binada (250 metrekarelik) büyük bir salonun, bir tane D-Blok binada derslik olabilecek büyüklükte bir odanın, bir tane Beden Eğitimi bölümündeki derslik olabilecek büyük bir odanın, bir tane C-Blokta derslik olabilecek bir odanın MESCİT olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu mescitler halıfleks ve çeşitli büyüklükte halılarla döşenmiş ve içleri doksandokuzluk tesbih ve Arap harfleriyle yazılmış levhalarla donatılmıştır.

Bazı bölüm başkanları bölümlerindeki bazı öğretmenleri, memurları, hizmetlileri ve öğrencileri örgütleyerek Gazi Eğitim Enstitüsünü bir partinin tam bir kalesi haline getirmişlerdir. Geçmiş üç yıllık kanlı, eğitim-öğretim kurumundan tamamen uzak, kavgalı ortamın yaratılmasının baş mimarlarıdırlar. Bazı öğretmenler "liselerde Kur'an okutulmalıdır!" sloganını yaygınlaştırmışlar ve öğrencilere zorla anket doldurtmuşlardır. Bölümlere mescit açılması fikrini yaygınlaştırmışlardır. Öğrencileri baskı ve zorla yürüyüşe götürmüşlerdir. Bir kısım kız öğrenciler baskı, zor ve korku sonucu zamanından önce regl olmuşlar ve kendilerine yakın öğretmenlere, çok zor duruma düştüklerinden yakınmışlardır."

Bu cümleler bile Eğitim Enstitülerindeki anarşiyi ve faşizmin tırmandırılışını göstermeye yeter. Bir yerde anarşistlerin % 2 olduğunu söyleyen MC yöneticileri öte yandan öğrencilerin % 70 kadarının devam etmediğini kabul etmektedirler. Mustafa Şen, 1976-1977 öğretim yılında başarıya ulaştığını belirtse de devamsızlığın % 50'nin altına düşmediği anlaşılıyor. Ve umutlarına karşın bugün Gazi Eğitim'e devam eden öğrencilerden faşizan tavır takınanların oranı % 4 kadardır. Bu yığışmalarda kuşkusuz "davadan dönmenin riski" de vardır. Çözülme ve demokratlaşma hızlanmıştır. Bugün okul sınırları içinde düzeni okul yönetimi sağlayacak durumdadır.

SORUNLARIN BİR ÖZETİ

Anarşi durmamıştır.

Bunun nedeni açıktır. İktidar faşist odakların üstüne gidememiştir. Bunun temel nedeni de uzlaşmacı tutumudur. Burjuvazinin ve onun dış ortaklarının direktifiyle sağla uzlaşma yoluna gitmektedir. İlk ödünü Milli Eğitim Bakanı vermiştir. Danıştay'ın geçersiz saydığı 1976-77 ve 1977-78 öğrenci kayıtlarını Milli Eğitim Bakanlığı geçerli saymıştır. Bu geçerlilik sağ militanların Bakanlık çevresinde ve Kızılay'da yaptıkları gövde gösterisinden sonra gerçekleşmiştir. Erzurum'da, Çankırı'da, Erzincan da olduğu gibi sağ militanlar enstitüleri işgal etmişler ve tehditle diplomalarını alarak öğretmenliğe de başlamışlardır. Demokrat öğrenciler hâlâ devam etmekte ya da beklemektedirler. İstanbul'dan üç yıllık Enstitü kaldırılırken, Erzurum'a dört yıllık Enstitü açılmıştır.

Gazi Eğitim Enstitüsü'nün burnunun dibindeki Şeker Öğrenci Yurdu ve Yüksek Öğretmen Okulu, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Bunca olaya karşın Bakan bu kurumları kapatmamakta ve bu öneriyi götürenleri de "fırçalamaktadır". Öyle ki, Beşevler'deki on bir okul tehdit edilmektedir. Yüksek Öğretmen Okulu Pansiyonlarında açılan Milli Eğitim Dispanserine ve YAY-KUR merkezine girip sağlam çıkmak mucizedir. Militanların vurup yaraladığı öğretmen ve öğrencileri de buradaki dispanserden geçirmek ise, zorunluluktur. Aynı bölgedeki devletin Atom Enerjisi Kurumu da aynı işgalin altındadır ve iktidarın yüzkarası olmaya devam etmektedir.

Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur Sorunları Öğretmensiz Çözmeye Çalışıyor

Gazi Eğitim Enstitüsü Bakan'ın oturduğu yere beş kilometre uzaklıktadır. Ama Bakan bir kez olsun bu okula uğramamıştır. Aslında hiçbir okula uğramamıştır. Ve eğitim tarihimize Necdet Uğur *"Okul görmeyen Bakan"* olarak geçmiştir. İşleri "İstihbarat toplama" yaklaşımıyla yürütmektedir.

Bakan hem okulları, hem de öğretmenleri sevmiyor. Öğretmen kıyımında MC Bakanlarından geri kalmamıştır. Öğretmenleri doğrudan ilgilendiren konularda öğretmen örgütleriyle, öğretmen gruplarıyla ve öğretmenlerle görüşmeyi istemiyor. Programlar, düzenlemeler konusunda da öyle. Enstitülerin azaltılması, sürelerinin uzatılması, Üniversiteler Yasası'na girip girmeyeceği konusunda öğretmenlerin, enstitü yöneticilerinin hatta Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğünün görüşlerini alma gereği duymuyor. Genel Müdürleri değiştirip, yerlerine öğretmen olmayanları getiriyor. Oysa bu tutum 789 sayılı yasanın *"Maarif hizmetlerinde asıl olan muallimliktir."* diyen 12. maddesine ve Milli Eğitim Temel Kanunu'nun *"öğretmenlik, ... eğitim-öğretim ve bununla ilgili yönetim işleri"* ni kapsar diyen 43. maddesine aykırıdır.

4 Ocak 1978 tarihli bütçe konuşmasında bakın ne diyor Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur:

"... (öğretmenlerin) *içinde politika yapan, hatta politikayı eylem haline, silaha dönüştüren yok mu, var. Ama azınlıkta. Silahlı eyleme giren ya canıyla ödüyor bunu, ya da yasa çıkıyor karşısına...*" Uğur, AP ile birlikte demokrasiyi kurtarabileceklerini de ekliyor.

Kimdir anarşistliğin cezasını *canıyla ödeyenler?* Ölenlerin düşün yapıları incelendiğinde hemen hemen tümünün demokrat oldukları görülüyor.

Her yıl bir Milli Eğitim Şurası'nın toplanması yasa emridir. Ve ilk toplanması gereken X. Milli Eğitim Şurası'nın gündeminde "Öğretmen Sorunları ' bulunmaktadır. Bakan Şurayı toplamamakta inat ediyor. Üniversiteler Yasa Taslağı ile tatmin olmaya çalışıyor. Sağolsun Üniversitelerarası Kurul, Üniversiteler Yasa Taslağını reddetti. Sayın Bakanımız da bunu "özeleştiri" sayıyor. Özgürlükçü Demokrasi eğitimi yaptığını savunan Necdet Uğur, dört yüz binlik kitlenin katkısını önemsemiyor.

Akademik Düzenlemeye Gidilememiştir.

Gazi Eğitim Enstitüsünün yeni yöneticileri eski öğrencilerin tümüyle mektupla öğretime devredilmesini ve Danıştay kararları da dikkate alınarak daha fazla kayıt yapılmasını önermişlerdir. Milli Eğitim Bakanı, aksine süreyi uzatarak 'kardeşlik ve demokrasi eğitimi" yaptıracağını söylemiştir. Oysa okul on ay kapalı kalmış ve sonunda altışar haftada birer yıllık eğitim yapılmıştır. Bakan Dokuz Eğitim Enstitüsünü dörder yıla çıkardığını açıkladı. Fakat hiçbir açıdan hazırlık yok. Bir yönetmelik değişikliği bile yapılmadı. Öğretim kadrosu panik içinde.

Enstitülerin üniversitelere bağlanabileceği söylentileri dolaşıyor. Yasa yakında Meclise gönderilecek. Fakat hiçbir enstitü yöneticisinin ya da öğretmeninin kesin bilgisi yok. Yasa taslağı enstitülere verilmiyor ve görüş sorulmuyor. Oysa en mükemmel yasalar, yönetmelikler, programlar öğretmensiz hayata geçemez. Türkiye' de arızasız yürütülen tüm uygulamalar da öğretmenlerin eseridir.

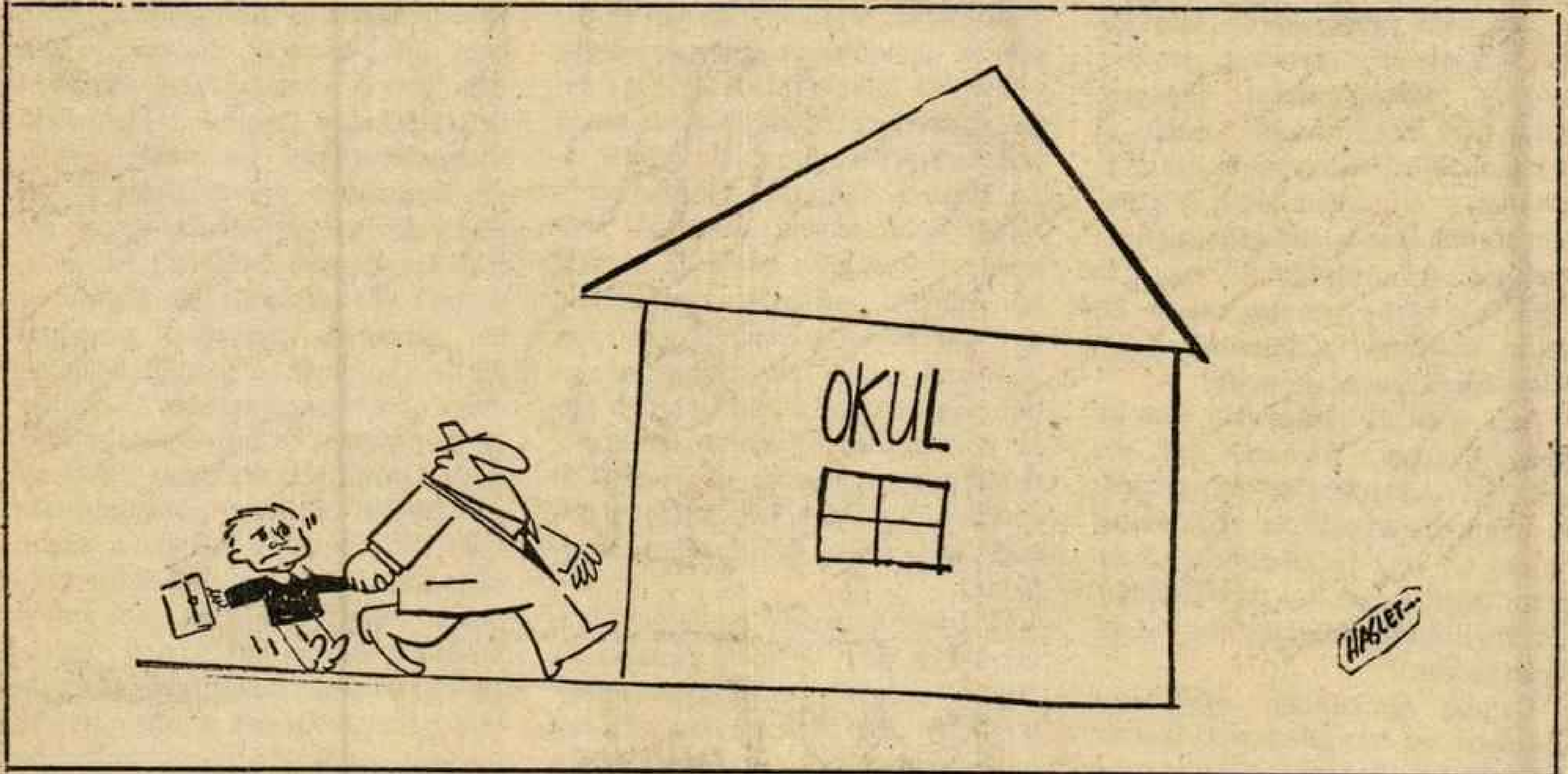
(Akademik düzenlemeye ilişkin görüşlerimiz bir başka yazıda verilecektir.)

Haslet'ten karikatürler...

VATAN: 26 ŞUBAT 1978

VATAN: 19 CCAK 1978

VATAN: 26 OCAK 1978

ORTA ÖĞRETİMDEKİ DERS KİTAPLARI ÜZERİNE

ALİ YÜCELALP

Orta öğretimde okutulan ders kitapları yıllardır üzerinde durulan bir konudur. Özellikle MC iktidarları döneminde bu ilgi daha da artmış, yaygın bir toplum kesimi bu konudaki tepkilerini belirtmek durumunda kalmıştır. Şimdi, MC'nin ders kitaplarından bazılarının değiştirilmiş olmasına karşın, getirilen yeni ve ileri bir düzenleme yoktur. Emperyalist dünya sistemi içerisinde geri kapitalist bir toplum olan Türkiye'de ana ilkesi bakımından sistem dışı bir eğitimin geçerli olamayacağı açıktır. Ancak, böylesi koşullarda bile eğitimin çağdaş ve demokratik niteliğinin artması sosyal yığınların çıkarları ve toplumun demokratikleşmesi bakımından çok önemlidir. Günümüzde bu görev, Türkiye'deki egemen sınıf burjuvazi için değildir. Ona göre sorun, emperyalizme bağımlı üretim düzeninde kullanabileceği kadar eleman yetiştirmektir. Bu kadarını Ankara Fen Lisesinde, çeşitli özel okullarda, kollejlerde. vb. sağlayabilmektedir Geri kalan yüzbinlerce öğrencinin pratikte karşılığı, kullanım değeri olmayan, yerine göre ırkçı/medreseci nitelikteki yığınla bilgiyi ezberlemek zorunda bırakılması onun için dert değildir. Tam tersine, kendi sınıfsal iktidarının gerekli düzenlemeleridir. Sorunun çözümü için uğraş verenler elbette bu eğitim sistemini oluşturanlar değil, onlara karşıt sosyal güçlerdir.

Orta dereceli okullardaki ders kitapları üzerine söylenecek çok söz var. Çünkü okutulmakta olan kitaplar bu okullarda uygulanan eğitim anlayışının en açık belgeleridirler. Yazımızın temel amacı, bu ders kitaplarının niteliklerini örnekler vererek aydınlatmaktır.

Çağdaş eğitimbilim, öğretilecek konuların en son gelişmeleri içermesini (çağdaş olmasını), konuların özgürce temsil edilebilmesini (demokratik olmasını) ve pratiğe uygulanabilme yeteneğini (kuram-uygulama bağlamını) ölçü olarak getirmektedir. Günümüzde, sağlıklı bir eğitim programı için zorunlu koşullardır bunlar. Oysa, orta dereceli okullarımızdaki ders kitapları bunların tersi örneklerle doludur. Zaten programların büyük çoğunluğu bundan otuz/kırk yıl önce hazırlanmıştı. Hem doğa hem de toplum bilimleri için durum farklı değildir. Örneklerimize doğa bilimlerinin en gelişmişi olan fizikten başlayalım. Günümüz fiziği iki temel kuram üzerinde durmaktadır. M. Planc' ın kurucusu olduğu Ouantum kuramı ve A Einstein'ın Rölativite kuramı. Bunlar doğa üzerinde sağlıklı bir dünya görüşü oluşturmada son derece önemli felsefi anlamı olan kuramlardır. Fen kolundan liseyi bitiren bir genç sözkonusu kuramların özüyle ilgili bilgi sahibi olamamaktadır. Birçok konuda olduğu gibi öğrenciler fiziğin en önemli gelişme ürünlerinden habersiz bırakılmaktadırlar. Ayrıca, orta dereceli okullarımızda doğa bilimlerini anlama yolu olarak geliştirilen bulgular hiç gözetilmemekte, laboratuvarsız, öğrencilerde ilgi ve düşünme uyanımı yaratmayan soyut yöntemler kullanılmaktadır. Yine doğa bilimlerinden biyoloji de, en temel konulardan biri durumuna gelmiş oldu. Evrim Kuramı ders konuları içerisinde bir 'varsayım' olarak ele alınmakta, 'Darwin'in böyle bir iddiada bulunduğu' şeklinde anlatılmaktadır. Gerçekte ise Evrim Kuramı bugün yasalaşmıştır, öteki doğa ve toplum yasalarından nitelikçe hiçbir farkı yoktur. Bazı ülkelerde dinsel nedenlerle okutulmaması ya da ABD de zencilerin bulunduğu okullarda yasaklanmış olması bu durumu değiştirmez.

Toplum bilimleri ve felsefe için çarpıklığa sınır koymak olanaklı değildir. Toplum bilimlerinin en önemlilerinden biri tarihtir. Orta dereceli okullarımızda öyle garip bir tarih anlayışı var ki, daha yararsız biçimini düşünmek güçtür. Bir kez, tarih, savaş tarihi demek, anlayışı egemendir. Toplumsal yapı bütünlüğü içerisinde olayların nedenleri ve sonuçları anlatılmamakta, yüzeysel ölçülere göre yapılan salt tasvirlerle yetinilmektedir. Örneğin, okutulan tarih kitaplarından Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının niçin ortaya çıktığını, hangi sonuçlara yol açtığını anlamak tam anlamıyla olanaksızdır. "Birinci Dünya Savaşı, Avusturya-Macaristan veliahtının Saray Bosna'da bir Sırplı öğrenci tarafından öldürülmesi üzerine çıktı" (Tarih, Lise III. sınıf, Niyazi Akşit, s 259) Sözgelimi, Haçlı seferlerinin en önemli nedeni dinseldir (Hıristiyanların kutsal toprakları alma amaçlarıdır.)

Felsefe dersleri programında felsefenin temel konuları gerektiği gibi anlatılmaksızın öğrenci, çarpık ve yetersiz bir felsefe tarihiyle karşılaşmaktadır. Şu şunu demiş, bu bunu demiş _ Felsefe tarihini felsefenin kendisi gibi ele alan bir anlayış. Program öyle konulardan oluşturulmuş ki günümüzde ileri kapitalist ülkelerdeki en yaygın akımlara (analitik felsefe, yeni pozitivizm, varoluşçuluk. vb) hem bu ülkelerde oldukça yaygın olan hem de sosyalist ülkelerde resmi devlet felsefesi durumundaki diyalektik materyalizme yer verilmemektedir. Düşünün ki, öğrenci Tales'ten yeniçağ düşünürlerine kadar birçok görüşle karşılaşıyor da Marx'ı, Russell'ı, Sartre'ı vb. ad olarak bile duymuyor bu derslerde. Sosyoloji programı Emile Durkheim'ın yaptığı bölümlemeye göre düzenlenmiştir. Günümüzde bu program ne ileri kapitalist ülkelerde (kendi ülkesi Fransa dahil) ne de sosyalist ülkelerde okutulmamaktadır. Durkheim'ın anlayışına uygun olarak okutulan sosyoloji derslerinde ahlak, hukuk, din, aile, vb. sosyal kurumlar birbirinden kopuk olarak, soyut ve kendi başlarına ele alınmakta, toplum, ekonomik ve sosyo-politik bir yapı olarak görülmemektedir. Oysa günümüz sosyolojisinde temel sorun, toplumun yapısını ve değişimini

incelemektir. İlişkilerini, ekonomik ve toplumsal içeriğini gözetmeksizin sosyal kurumları tasvir etmek ne kazandıracaktır? Programlarda toplumları tarihsel evrim açısından sınıflandırırken sosyalist toplumun varlığı yadsınmaktadır. Gerçekten E. Durkheim'ın yaşadığı yıllarda (1858-1917) sosyalist toplum yoktu. Ama bugün dünyamızdaki insanların üçte birinden çoğu *sosyalist toplumlar* halinde yaşamaktadır. Tarihsel evrime göre sınıflandırma anlayışı ise komik biçimlerde ele alınmaktadır. Programa göre toplumların tarihsel evrimi üç aşama göstermektedir: İlkel toplum, toprağa yerleşmiş toplum ve ilerlemiş toplum. Görüldüğü gibi burada 'toprağa yerleşmişlik' toplumsal yapıyı belirleyen bir nitelik olarak ele alınmaktadır. Ancak, programda 'ilerlemiş toplum' diye adlandırılan 'millet' her nedense toprağa yerleşmiş toplumlardan ayrılmaktadır. Aynı program için yazılan ve Milli Eğitim Bakanlığının onayladığı kitaplar arasında önemli farklılıklar ve tutarsızlıklar da bulunmaktadır. Konu edinmişken örnekleri toplumların tarihsel evriminden verelim. Osman Pazarlı'nın yazdığı kitaba göre toplumsal tarihte üç aşama görülmüştür: 1. İlkel toplum (klanlar, boylar). 2. Toprağa yerleşmiş toplumlar (özler, aşiretler ve kentler). 3. İlerlemiş toplumlar (büyük imparatorluklar, feodalite, millet). Ekrem Altay'ın yazarı olduğu sosyoloji kitabında şu aşamalar ileri sürülmektedir. 1. İlkel toplumlar (klanlar, boylar), 2. Toprağa yerleşmiş toplumlar (özler, kentler, feodal tip toplumlar), 3. İlerlemiş toplumlar (millet). Felsefe öğretmenlerince en çok ciddiye alınan Selman Erdem'in sosyoloji kitabında ise bu bölümlemeler şöyle yapılmaktadır. 1. İlkel toplumlar (klanlar, boylar), 2. Özler ve kentler, 3 İmparatorluklar ve feodalite, 4. İlerlemiş toplumlar (millet). Görüldüğü gibi, üç kitapta da görülen evrim aşamaları açıkça birbirinden farklı şeyleri içermektedir. Öğrencilere verilmek istenen hangisidir acaba? Ya da üniversite giriş sınavlarında hangisi geçerli sayılacaktır?

Ya sanat konuları sorunsuz mudur? Sözgelimi edebiyatın durumunu bir düşünelim. Öğrenciler bir şiiri ıvır zıvırı ezberlemeye zorlanırken toplumumuzun evrensel nitelik kazanmış, onlarca dilde okunan yazarları anılmamaktadır. Bu konuda Milli Eğitim örgütünün toplumumuzdaki çağdaş bilinçlenmenin gerisinde kaldığı söylenebilir. İleri kapitalist ve sosyalist ülkelerde yapıtları sürekli ödül alan sanatçılarımıza orta dereceli okullarımızda yer verilmemesinin nedeni herkesçe biliniyor artık.

Aslında ders kitaplarındaki bilgilerin çağdaş olmayışı, eğitim düzeninin demokratik olmadığı çıkarımını yapmamızı zorunlu kılmaktadır. Gerçekten demokratik bir eğitim programında en son gelişmelerin anlatılması temeldir, bunlardan çekinilmez. Tersine, güncel olarak yaşayan her türlü görüş, düşünce sergilenir, kendi dilinden konuşturulur, anlatılır. Ancak öğrenci de bu koşullarda kişiliğini özgürce seçebilir. Bir yurttaşı günümüzde en yaygın ve etkili görüşlerden yoksun bırakmak ne demektir? Eğitimimizin "demokratiklik" niteliğini yansıtan çok ilginç bir örnek; bakınız liselerde okutulmakta olan Milli Güvenlik derslerinde emperyalizm nasıl tanımlanmaktadır:

" Başka milletlerin hürriyet ve istiklaline, maddi ve manevi servetlerine tecavüzü, saldırmayı gerekli görmeye, onları kendi idareleri altına almayı meşru saymaya emperyalizm denir. Bu hem insanlık, hem de ruh eğilimini gösteren millet için zararlıdır. Bunun en açık örneğini Sovyet Rusya'nın siyasetinde gözüken gizli eğilimde, diğer milletleri siyasi bakımdan yok ederek kendi milletlerini dünyaya hakim kılmak demek olan Sovyetizmi uygulamak istemesinde görmekteyiz. II Dünya Savaşında Rusya'nın Baltık, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini haritadan silmesi bunun en açık örneklerini göstermektedir. Bugün artık açıktan açığa emperyalizmi benimseyen tek ülke Sovyet Rusya'dır.' (Milli Güvenlik Bilgisi, Lise I, II, III)

Hangi felsefe ya da ekonomi sözlüğünde emperyalizm böyle tanımlanmaktadır? Bırakalım sosyalist ülkeleri ileri kapitalist ülkelerde yayınlanan sözlüklerde böyle bir tanımlayışa rastlayamazsınız.

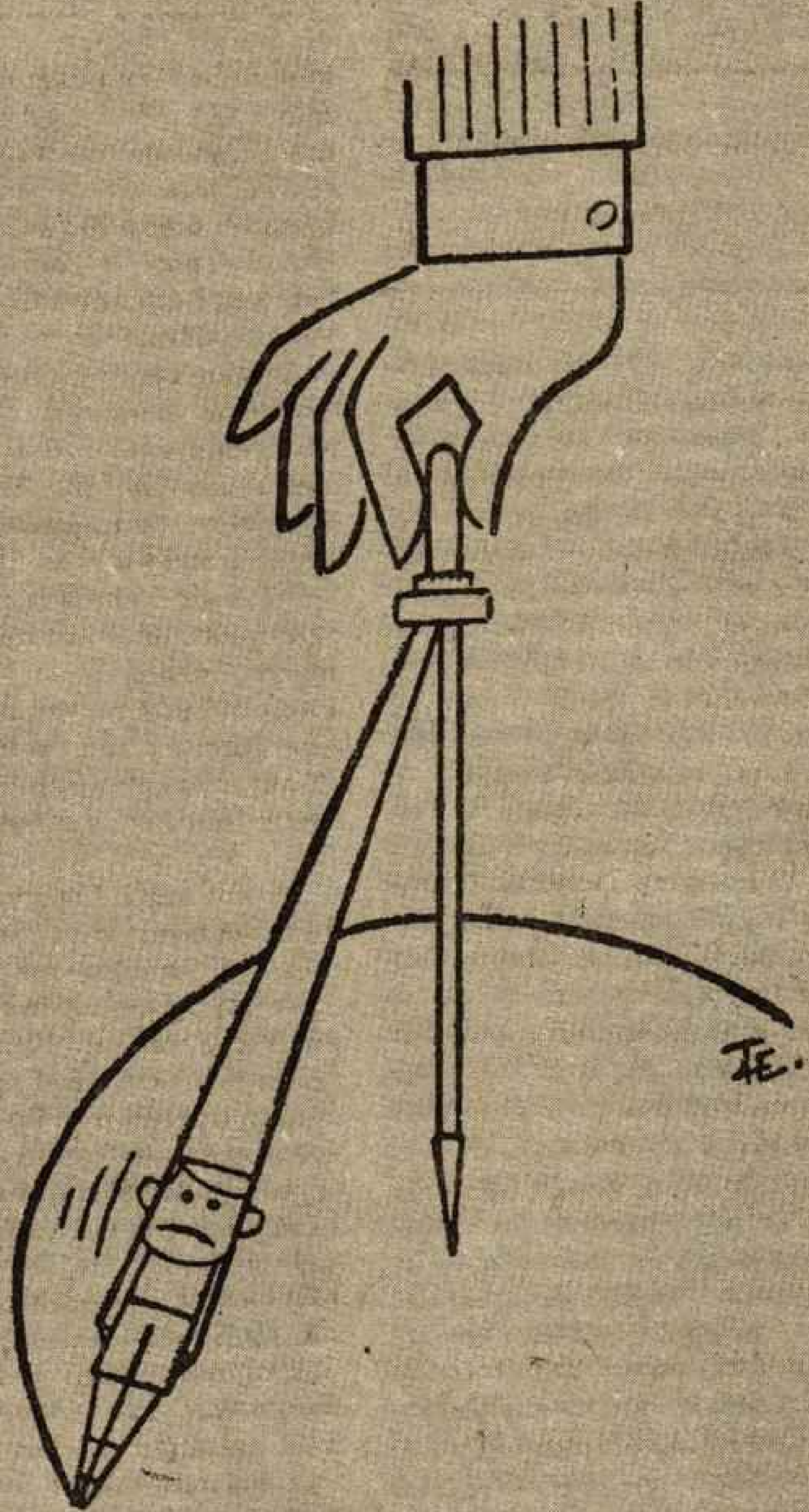
Orta dereceli okullarımızdaki programların en önemli özelliklerinden biri de kuram-uygulama bağlamından yoksun oluşlarıdır. Okutulan bilgilerin pratik yaşama uygulanma oranı son kertede düşüktür, çoğunluğu öğrencinin yaşamında uygulanmayan bilgiler yığınıdır. Öğrenme olayı, bazılarınca sanıldığının tersine, salt zihin planında beliren bir tepki değildir, organizmanın bütünüyle ilgilidir. Öğrenme, öğretilmek istenen bilgilerin somutluğu ölçüsünde önem kazanmaktadır. Çünkü algılama yetkinliği gerekli tepkileri yapabilme somutlukla orantılıdır ve o ölçüde bir zorunluluk durumuna gelmektedir. İnsan organizması için ancak o zaman bilme eylemi yeterlilik kazanabilmektedir. Oysa orta dereceli okullarımızdaki eğitim anlayışı konuca ve yöntemce kuram-uygulama bağlamına elverişsiz bir nitelik taşımaktadır. Kitapların içerdiği konuların bir bölümü geçersiz, bir bölümünün pratikte uygulanması öğrenci için (okul döneminde ve sonrasında) olanak dışıdır. Pratikte uygulaması olmayan bilgiler ise, ancak ezberlenebilir, öğrenilemez. Bu yüzden öğretmenlerin birer aktarıcı, öğrencilerin ise birer kayıt aleti durumuna düştüklerinden sık sık yakınılır. Okullarda öğrenciler açısından verilen bilgilerin önemsendiği tek neden sınavlar olmaktadır. Laboratuvarsız, mevcut üretim düzeniyle ilgisi kurulamayan doğa bilimleri, geçersizliği nedeniyle örnekleri verilemeyen toplumbilimleri ve felsefe nasıl öğrenilecektir? Toplumda kullanılan değeri olmayan ya da kazandırılmamış bilgilerin öğrenilmesi düşünülemez. Okullarımızda egemen olan bilgi ezberciliği öğrencilerin yaratıcılığını köreltmekte, onu bir makine durumuna düşürmektedir.

Ders olarak okutulması gereken ama program, kitap ve yöntemi yetersiz olanların yanında politik amaçlarla konan bir dizi ipe sapa gelmez dersler de vardır. Ahlak dersleri, turizm dersleri. yb. bunlara örnek gösterilebilir. Ayrıca, bugünkü durumuyla boşa enerji harcama eylemi niteliğinde olan derslerden bile söz edilebilir. Yabancı dil dersleri bunun açık örneğidir. Orta okul, lise ve yüksek okullarda yabancı dil derslerini geçen (başaran) öğrencilerin yüzde biri bu dili günlük ilişkiler düzeyinde bile öğrenememektedir. Ama bunların yanında bir ekonomi dersine yer verilmez. Oysa ekonomik eylemlerimiz toplumsal yaşamın koşuludurlar. Bir

yurttaş, üretim, tüketim, ulusal gelir, enflasyon, devalüasyon, gelişmişlik, azgelişmişlik vb konularını ilk ve orta dereceli okullarda bulamamaktadır. Lise son sınıfta sosyoloji dersleri bünyesinde oldukça kısa bir kavramlar sözlüğü biçiminde ekonomi konularına yer verilmiş. İşleniş hataları bir yana, hiçbir şekilde boşluğu doldurabileceği düşünülemez. Günümüzde ekonominin bağımsız bir bilim olduğu tüm dünyaca kabul edilmektedir. Hem sosyal yaşamdaki yeri, hem de yüksek okullardaki ekonomi bölümlerine hazırlık açısından sırıtıp duran bir boşluktur bu.

Ders programları ve onlara uygun olarak yazılan kitaplardan örnekler sergilendi. Orta dereceli okullarda okuyan milyonlarca yurttaş, çağdaş ve demokratik olmayan, pratiğe uygulanabilme yeteneğinden yoksun bir eğitim sürecinde yıllarını vermektedir. Programların niteliği gibi nedenleri de açıktır. Bu nedenler "unutkanlık", "beceriksizlik" vb. sayılmamaktadır artık ülkemizde. Türkiye'de emperyalizm ve onun işortağı büyük burjuvazinin denetlediği eğitim alanında da diğer alanlarda olduğu gibi bir savaşım verilmektedir. Amaç eğitime çağdaş, demokratik ve pratikle bağlamlı bir nitelik kazandırmaktır. Bu alandaki görevler de toplumsal değişim savaşımının öncülüğünü yapan sosyal güçlerce yürütülmektedir. Ders programlarının önemli bir bölümünde DP iktidarının devlet kurumlarına yerleştirdiği Amerikalı uzmanların etkileri vardır. Zaten kapitalist sistem içerisinde sömürülen ülkelerdeki eğitim emperyalizmin dolaylı ya da dolaysız etkilerinden soyutlanamaz. Bu yüzden toplumumuzda eğitimin demokratikleştirilmesi savaşımı, emperyalist etkilerden arındırmayı da içermektedir.

Türkiye'de zaman zaman bazı aydınlar ve öğrenciler tarafından eğitim sisteminin olumsuzluğuna karşı tepkiler görülmektedir. Ancak sözkonusu kesimlerde bunu salt bir sistem sorununa indirgemenin dışında çözüm anlayışına da rastlanmıyor. Bu da onları içinde bulunduğumuz koşullarda tam bir eylemsizliğe itmektedir. Oysa bu sistem içinde de nitelikli çözümler için eğitimin demokratikleştirilmesi savaşımı gereklidir. Bu yolda atılacak her adım emekçi sınıfların kazanımlarını bu alanda da genişletme sonucunu getirecektir.

ÇOCUK YILI İÇİN.

DEMOKRATİK EĞİTİM MÜCADELESİNDEN

MEHMET KOÇ

Önce albümün ilk altı sayfasını çeviriyoruz. Karşımıza kalemleri, yürekleri ve eylemleriyle bağımsızlık ve demokrasi güçlerinden yana saf tutan; eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesine gönül ve emek veren altı öğretmen çıkıyor. Ethem Nejat'tan Halil Aytekin'e uzanan mücadele zinciri içinde yer alan bu altı öğretmeni Ocak-Şubat aylarında yitirmişiz. Dolayısıyla bu yazımız onları tanıtmanın yanında, ölüm yıldönümlerinde anılmalarını da amaçlamaktadır.

TONGUÇ'UN YOLDAŞI ETHEM NEJAT

Ethem Nejat 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Lisesi'ni ve Tarım Okulunu bitirdi. Bir süre yurt içinde ve yurt dışında gazetecilik yaptı. İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle yurda döndü. Manastır, Bursa ve İzmir Öğretmen Okullarında müdürlük ve öğretmenlik yaptı. Muğla, Eskişehir, Adana ve İzmir Milli Eğitim Müdürlüklerinde bulundu.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da sosyalist eylemlere katılan Ethem Nejat, Şefik Hüsnü ile Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nı kurdu. Daha sonra Sovyetler Birliğine geçti. 10 Eylül 1920'de Bakü'de Mustafa Suphi ve arkadaşlarıyla Türkiye Komünist Partisi'ni kurdu ve partinin genel sekreterliğine getirildi.

28-29 Ocak 1921'de on dört yoldaşıyla birlikte burjuvazi tarafından Karadeniz'de boğduruldu.

Ethem Nejat eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesinde önemli bir köşe taşıdır. Eğitim-öğretim konularındaki broşürleri, raporları ve çeşitli dergilerdeki mesleksel yazıları kendisinden sonra gelenlerin yolunu aydınlatmıştır. İsmail Hakkı Tonguç EĞİTİM YOLU İLE CANLANDIRILACAK KÖY adlı yapıtında onun için şöyle der:

"... Bu sebepten, teşebbüsleri, kendi bulunduğu yerlerde, karanlıklar içinde parlayan bir yıldız gibi, parlayıp kaybolmuş, üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra, aynı fikirlere inananlar tarafından tekrar ele alınarak gerçekleştirilmek istenmiştir." (s. 176)

Ethem Nejat'ın eğitim konusundaki en önemli yapıtı İlköğretim Raporu'dur (1). "Yıldız gibi parlayıp sönen", zamanla unutulan, ama günü gelince usta ellerde değerlendirilen bir rapor. İsmail Hakkı Tonguç yapıtlarında rapora "atıflar" yapar ve Ethem Nejat'la tanışmamış olmasını büyük bir talihsizlik sayar.

Tonguç'un Köy Enstitüleri uygulamasında İlköğretim Raporu'ndan etkilendiği açıktır. İşte bu yüzden, egemen sınıfların yazarları Köy Enstitülerine ve kurucularına saldırılarını hiç aksatmamışlardır.

"Tonguç Baba'larının piri, üstadı ve bugünkü (Yücel-Tonguç veledleri)'nin de "dedesi" olan Ethem Nejat, 23 Eylül 1919'de yerüstüne çıkan ilk legal Türkiye Komünist Partisi sayılan (Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası)'nın üç kurucusundan biridir.

Ethem Nejat, Tonguç'lara bıraktığı vasiyetname veya çağrıda Darülmuallimli Gençlere başlığını taşıyan yazısında şunları söylüyor... "İstikbal sensin proleter genç. Sen komünizm etrafında ne kadar faaliyet ibraz edersen biz istikbalden o kadar emin olacağın ve yaşasın kırmızı gençlik diyeceğiz. Darülmuallimli yoldaş. Kırmızı inkilap için gençliğin seferberliği var. Arş iş başına."(2) (Komünizme ve Komünistlere Karşı Türk Basını, Fasikül: 10, Yıl: 1966)

İlköğretim Raporu'nun pek çok önerisi kuşkusuz eskimiştir. Ancak hâlâ canlılığını sürdüren ve geçerli olan bölümleri vardır. Raporun belli başlı konu başlıkları şöyle: Öğretmenler ve İyileştirme, Yeni Öğretmenlere Düşen Görevler, İlköğretimde Eğitim, Beden Eğitimi, Köy Okullarında Tarım Öğretimi, Uzman Öğretmen Yetiştirme, Çocuk Bahçeleri, Yatılı Okullar ve Tarım İlkokulları, Halk Okulları ve Konferanslar, Eğitim ve Öğretim Müzeleri, Öğretim Araçları ve Aydın Yetiştirme.

O'nun mücadele ettiği engellerin pekçoğu aşıldı. Ama daha nice nice sorun var çözüm bekleyen. Bu sorunlar durdukça da, bu sorunlar çözüme ulaştıkça da o yaşayacak ve bizlere seslenmeye, yolumuzu aydınlatmaya devam edecek.

ÖĞRETMEN OKULLU GENÇLERE...

"Anadolu'da Rumeli'de on yıldan fazla sizin aranızda, sizin terkedilmiş ve herşeyden yoksun çevrenizde dertlerinize ortak olarak yaşadım. Parlak üniformalı ve şık giyimli lise öğrencisi size horlayarak bakarken, ben sizlerde çok yüksek, çok onurlu ruhlar okudum. Biliyordum ki, siz hep proletaryanın çocukları idiniz; ekmek parasını güç çıkaran sizin karnınızı ve dimağınızı doyuramayan işçilerin çocukları idiniz. Sizin zekanız dirayetiniz, yeterliliğiniz bile olsa, sizi soylular okullara almazdı, alamazdı.

(...)

Değerli sözlerle burjuva edebiyatının yazdığı, övdüğü mutlu aile yokluktan sürünmekten hiçten başka birşey değildi. Öğretmen okullu genç! Sen kendin çok iyi biliyorsun ki sen proleter çocuğusun. Baban nasıl kolunun gücüyle çalışıyorsa sen de günde 15 saat kafanı yorarak, beynini çatlatarak çalışacaksın. Bu gün daha pek genç ve okul öğrencisiyken, yarın bugünkü biçimiyle hükümetin horladığı ilkokul öğretmeni olacaksın. Ve öğretmenlerin çektiği azabı, açlığı çekmeye okulun ve öğrencilerinle devletlilerin okulu yanında horlanmaya mahkum olacaksın.

O halde ey genç! Ey yarının öğretmeni şimdiden çıkarını bil! Sen gündelikle çalışan işçiden başka birşey değilsin! Koluyla çalışan yaşama gücünü bir lokma yiyeceği harcayan bu haksız ve hain toplum içinde bilimden, teknikten payını alamayan biçare gençlerle birarada, bir ortam-

da, bir huzursuzluk içinde olduğunu kavra, onlarla elele ver.

(...)

Proleter genç! Bil ki sana güç verecek, seni egemenlerin kuru bir aracı olmaktan kurtaracak yalnız sosyalizmdir. Sen çalış, gücünü öyle koy, öyle ortam oluştur ki -Karl Marks ve Engels-in bugünkü toplumun belki anlamayı başaramadığı en ince yazılarını uygulamaya ortam ve olanak sağla. İstikbal sensin proleter genç! Sen sosyalizm etrafında ne kadar çalışırsan, biz istikbalden o kadar güvenli olacağız.

Öğretmen Okullu yoldaş!

Devrim için gençliğin savaşı var.

Arş iş başına!

DAĞ BAŞLARINDA ATEŞLER YAKTI

MUSTAFA NECATİ

Mustafa Necati 1894'de İzmir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamladı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra özel bir okulda yöneticilik yaptı. Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi üzerine Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katıldı. Balıkesir'de Vasıf Çınar la birlikte İzmir'e Doğru gazetesini çıkardı. Daha sonra bir grup arkadaşıyla dağa çıkıp çeteleri örgütledi. Soma-Akhisar cephelerinde savaştı. Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İstiklal Mahkemesi Başkanlığı, Adalet ve Milli Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulundu. 1 Ocak 1929'da genç yaşta aramızdan ayrıldı.

Laik eğitim düzeninin temeli Mustafa Necati zamanında atıldı. Ne var ki kendisinden sonra gelen bakanlardan sadece ikisi, Vasıf Çınar ve Hasan Ali Yücel bu temel ilkeye bağlı kalabilmişlerdir. Öbür bakanların elinde bu ilke oy bezirganlığının aracı olmuştur.

Ulusu toptan okur-yazar etmeyi amaçlayan MİLLET MEKTEPLERİ'nin kurucusu da Mustafa Necati'dir. Köy ve kent yatılı ilkokulları, Köy Öğretmen Okulları ve Gazi Eğitim Enstitüsü gibi parasız öğretim kurumları onun zamanında açılmıştır.

Cumhuriyetin temel yenilikleri arasında yer alan latin harflerinin kabulü de ancak Mustafa Necati gibi bir savaş erinin varlığıyla gerçekleşebilmiştir.

Onun başlattığı "Alfabesizliği yenme savaşı" henüz bitmedi. ama bitecek. (3)

O BİR KÖY ENSTİTÜSÜDÜR

SABAHATTİN EYÜBOĞLU

1908'de Akçaabat'ta doğdu. Trabzon Lisesi'ni bitirdi. Yüksek öğrenimini Fransa'da yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde ve Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretim üyeliği, Milli Eğitim Müfettişliği ve Talim-Terbiye Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu.

Montaigne, Hayyam ve Eflatun çevirilerinin yanı sıra, Yunus Emre'ye Selam, Mavi ve Kara ve Sanat Üzerine gibi denemeleriyle tanınmıştır

Eyüboğlu kuruluşundan kapanışına dek, hatta daha sonraları Köy Enstitüleri'nden yana saf tuttu. Onca şimşekleri üstüne çekmesine karşın bu savaştan geri durmadı. Köy Enstitüleri'ne ve bu okullardan yetişenlere omuz verdi, onların mücadelelerini kalemiyle destekledi.

Başaran'ın deyişiyle "O bir köy enstitüsüdür." Karagün dostudur.Köy Enstitülülerin şükranla andığı bir dost.

(Ölümü: 13 Ocak 1973)

GÖREV DOLU BİR YAŞAM

RÜŞTÜ UZEL

Rüştü Uzel 1891'de Bursa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bursa'da, yüksek öğrenimini de Fransa'da tamamladı. Yurda döndükten sonra çeşitli okullarda fizik-kimya öğretmenliği yaptı. 1927'de teknik öğretimin başına getirildi. Aradaki üç yıl hariç otuz üç yıl bu görevde kaldı. 1950'de Tevfik İleri tarafından görevine son verilen Uzel, işe başladığında yurtta teknik öğretim adına hemen hemen hiçbir şey yoktu.(3)

1927'den itibaren teknik öğretimde Uzel atılımı başladı. İşte, onun zamanında açılan okullardan bazıları: Akşam Kız Sanat Okulu (1928), Akşam Erkek Sanat Okulu (1928), Orta Terzilik Okulu (1929), Yapı Enstitüsü ve Yapı Ortaokulu (1933), Kız Teknik Öğretmen Okulu (1934),Akşam Kız Sanat Okulu (1936), Erkek Teknik Öğretmen Okulu (1937), İktisadi ve Ticari İlimler Akademesı (1938), Akşam Terzilik Okulu (1939) Gezici Sanat Kursları (1939), Sanat Ortaokulu (1942), Enstitülerde Özel Sınıflar (1943), Akşam Tekniker Okulu (1942), Maden Teknisyen Okulu (1944), Kalfa Okulu (1946), Pratik Sanat Okulu (1947).

O bir görev adamıydı. Teknik öğretimi yaygınlaştırmak, düzeyini yükseltmek heyecanıyla yaşayan bir görev adamı. (Ölümü: 20 Şubat 1965)

Onun başarısını aşağıdaki alıntı belgelemektedir.

'O sırada okul bugünkü Ulus Teknisyen Lisesinin yerinde ilkel barakalardadır. Dershane derme çatma bir ocak, ne demiri, ne kömürü ne de çalışanı vardı. Ortada üzerinde kirli bir örtü örtülmüş bir masanın başında, kendisini demircilik muallimi olarak takdim eden, şapkası başında biri oturuyordu. Etrafını 5-6 öğrenci sarmış, yarenlik ediyorlardı. Demirhane denilen, odada toz toprak ve duvarları kaplayan örümcek ağlarından başka birşey görünmüyordu. Zaten mektepte hoca vasfında (niteliğinde) kimse de yoktu. Bir müdür vardı ama, daha sonraları ve işler ele alındığı zaman, bu müdürün odasının bitişiği olan, fakat kapısı örülmüş bir oda açıldığı vakit içinden kolay kolay temizlenmeyen bir süprüntü yığını çıktı. Süprüntülerin altından 1914'ten önce hükümetin bu mektep için getirttiği ve hiçbiri açılmamış elektrik motor ve malzemesi (gereçleri) sandıkları çıkarıldı. Demek ki müdür bey bu çöplükle komşu ve bu malzemenin üstünde oturuyordu. Çok geçmemişti ki Ankara Sanayi Mektebi, bütün diğerleri gibi, gece gündüz çalışan iş ve eğitim yeri halini aldı..."

(Teknik Öğretim Dergisi, Mart 1965)

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRETMENİ

HASAN-ALİ YÜCEL

Hasan Ali Yücel 1897'de İstanbul'da doğdu. Mekteb-i Osmani İlkokulunu ve Vefa Lisesi'ni bitirdi. Birinci Dünya Savaşı yüzünden öğrenimine bir süre ara verdi. 1921'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Çeşitli okullarda öğretmenlik, Gazi Eğitim

Enstitüsü Müdürlüğü ve Bakanlık Müfettişliği görevlerinde bulundu. Bir süre Orta Öğretim Genel Müdürlüğü görevini yürüttü.

1935 yılında İzmir'den milletvekili seçilen Hasan-Ali Yücel 1938'de Milli Eğitim Bakanlığına getirildi. Yücel'in sekiz yıllık bakanlık dönemi, eğitimin demokratikleştirilmesi mücadelesinde kazanımlar dönemidir.

Nedir bu kazanımlar?

Kuşkusuz en önemli kazanım Köy Enstitüleri'dir. Köy Enstitüleri düşüncesi ve uygulaması öncelikle Tonguç-Yücel ikilisinindir. Demokratik eğitim mücadelesinde önemli bir yere sahip olan bu uygulamaya önümüzdeki sayılarda geniş yer vereceğiz.

Teknik öğretimde az zamanda elde edilen başarılarda Yücel'in Rüştü Uzel'e oldukça geniş ve etkin desteği vardır.

Üniversite özerkliği ilk kez kısıtlı da olsa Yücel zamanında gerçekleştirilmiştir.

Yücel'in Köy Enstitüleri'nden sonra en önemli hizmeti eğitim ve kültür yaşantımıza hareket ve renklilik getiren ve önemli ölçüde bilgi birikimini toplumumuza kazandıran çeviri ve yayınlardır.

"Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığına gelir gelmez, dünya klasiklerini toplumumuza kazandırmak için çeviri kurulları oluşturmuş ve klasiklerin yayınlanmasına hemen başlayarak yoğunlaştırmıştır. Bakanlığı döneminde yayınlanan klasikler: Babil Klasiklerinden 1, Hint Klasiklerinden 1, Çin Klasiklerinden 4, Şark İslam Klasiklerinden 19, Eski Türkçe Metin Klasiklerinden 1, Yunan Klasiklerinden 62, Latin Klasiklerinden 18, Alman Klasiklerinden 53 Amerikan Klasiklerinden 10, Fransız Klasiklerinden 171, İngiliz Klasiklerinden 56, İskandinav Klasiklerinden 6, İtalyan Klasiklerinden 12, Macar Klasıklerinden 13, Rus Klasiklerinden 63, Okul Klasiklerinden 6, toplam 496 klasik çevrilip basılmıştır.

Yayınlanan ansiklopedi, dergi ve sözlükler: İslam Ansiklopedisi, İnönü (Türk) Ansiklopedisi, Sanat Ansiklopedisi, Hukuk Sözlüğü, Türkçe-Fransızca Sözlük, Osmanlı Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, İlköğretim Dergisi, Güzel Sanatlar Dergisi, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi, Kültür Bakanlığı Dergisi, Tercüme Dergisi, Tarih Belgeleri Dergisi, Kadın ve Ev Dergisi, Köy Enstitüleri Dergisi."(4)

Günümüzde bu dergilerin bazıları yayınlarını sürdürüyor. Ne ki eski demokratik içerikleri çoktan ortadan kalkmış. Artık bu dergilerin eğitim dünyamızda bir etkinlikleri ve işlevleri olamaz.

Klasiklere gelince. çok değişik adlarla - bu yayın sürüyor. Ancak yayınlanan 'eserlerin' tek bir amaca yönelik olduğunu gözlemek mümkün. Ölü, gerici, faşist ve yoz bir kültürü zoraki yeşertmeye çalışmak. Olmayacak iş.

Yücel yaşıyor. Düşünceleri, mücadelesi ve önderliğiyle yaşıyor. Demokratik eğitim mücadelesi sürdükçe yaşamaya devam edecek.

(Ölümü: 26 Şubat 1961)

EĞİTİM EMEKÇİSİ

HALİL AYTEKİN

1913'te Hacıbektaş'ta doğdu. İlköğretmen okulunu bitirdi. Uzun yıllar öğretmenlik ve gezici başöğretmenlik yaptı. Demokrasi güçlerinden yana saf tuttuğu için koğuşturmalara uğradı, sürüldü. Tevfik İleri bakan olur olmaz İsmail Hakkı Tonguç ve sekiz arkadaşıyla birlikte açığa alındı. TKP Davası'nda yargılandı. Halk düşmanları, öğrencilerinden uzak tutmak için onu Milli Kütüphane'ye verdiler. Sonra da düşük bir aylıkla emekli ettiler. Emekliyken mücadelesini sürdürdü. 13 Şubat 1973'te tek başına Ankara'nın bir gecekondusunda öldü.

Halil Aytekin bir savaş eriydi. Sadece öğretmenliği ve halk içindeki çalışmalarıyla değil, bir silah gibi kullandığı kalemiyle de bir savaş eriydi.

Ankara köylerinde öğretmenlik yaparken YAĞMUR VE TOPRAK dergisini çıkardı. YAĞMUR VE TOPRAK o yılların en cesur yayın organlarından biridir. Günümüzdeki pekçok ünlü yazar ilk ürünlerini bu dergide vermişlerdir. 1945'te toplumsal gerçekçi öykülerini topladığı HARMAN YANGINI adlı kitabı yayınlanmıştır.

1960 sonrasında sosyalist mücadele içinde yerini aldı. İmece ve Forum gibi dergilerde yazmayı sürdürdü. 1965'te son yapıtını verdi: DOĞUDA KITLIK VARDI.

Halil Aytekin'i en iyi HARMAN YANGINI'nın girişindeki atıf anlatır.(5) Bir de İMECE'nin 84. sayısında yayınlanan 'VE BİZ... SUSACAĞIZ' adlı yazısı.

VE BİZ SUSACAĞIZ!...

Yıl 1938. Mescitten bozma harap bir köy okulunda öğretmenim. Burası Orta Anadolu'nun bir bozkır köyü. Öğretmenliğimin yedinci yılındayım. Daha önce Karadeniz'in üç ayrı köyünde kısa sürelerle öğretmenlik yaptıktan sonra buraya atandım. Atanmadım, daha doğrusu sürüldüm. Hani kaplumbağayı tutup atmışlar da. Bu bağ olmazsa, şu bağ olsun demiş, başlamış boynunu uzata uzata yeni yurdunda gezelemeye. Bizler, kimsenin bağında yanlış ot yayılıp üzümlerine de zarar vermediğimize göre, olsa olsa işin içine, şu fincancı katırlarını ürkütme hikayesi giriyor...

Derler ki, dek durana katır tekme atmazmış, biz atılan tekmelerin aslında nereden geldiğini bildiğimiz için yeni köyümde paçaları çemreyip dört elle işe sarılıyorum. Gencim, heyecanlıyım. Umutluyum. Başka ne bekliyorsun, işte diyorum yıllardır özlemini çektiğin düşlerine uygun bir bozkır köyü... Bu yaşlarda insanın içine bir kıvılcım düşmesin yoksa, bir yanda harıl harıl Cumhuriyet bayramının 15. yılını karşılama hazırlığı, bir yanda köyü yeni bir okula kavuşturma hazırlığı.. Kendi kendime, "insanlarla elele ver, çalış çabala bu fakir, bu çorak Anadolu köyünü kısa bir zamanda cennete çevir" diyorum.

İşleri sıraya koyarak, çalışmalarımı programlaştırıyorum. Önce, köye yeni bir okul kazandıracağım. Sonra devamı sağlayacağım.

– Sonra? Bu sonralar o kadar uzun ki!...

Bu sonraların hepsini şimdilik bir kenara atarak, köylülerin şöyle bir nabzını yokluyorum... Bakıyorum, başta köyün 17 yıllık muhtarı Haciali Kâ olmak üzere köyde okul yapılmasın diyen tek kişi çıkmıyor. Artık o geceyi nasıl geçirdiğimi tahmin edersiniz. Sabahleyin erkenden köylü se-

ferber olup okulun taşını çekecek. Sonra kumunu, kirecini. Bu işler biter bitmez de okula bir bahçe, köye bir kitaplık...

İLK ÇELME

Ne gezer efendim, ne gezer. Sabahleyin ortada ne muhtar var, ne köylüler... Bir, iki, üç, beş... Günün birinde duyuyorum ki, köyün keçi sakallı imamıyla meşveretleşen muhtar, okul yaptırmamak için elinden gelen herşeyi yapıyor. Bu ikilerin köylüler arasına gizlice uçurdukları balonda ne imiş biliyor musunuz 'Hükümetin açtığı bu okullarda öğretmenler köyün çocuklarına gavurca yazı okutarak onlara dinsizlik, imansızlık aşılıyorlarmış.." Ve hemen arkasından da şunu ekliyorlarmış! "Şayet hükemet eski usul okumaya müsade etseymiş köylü hiç yüksünmeden hemencecik bir okul dikivermiş" Bu sebepten ötürü, ikide bir okul lafını ağzıma almak hakkımda hiç de hayırlı olmazmış...

Bu fiskosları duyunca tepem atıyor. Hele o günlerde çevrenin en zengin toprak ağası olan muhtar Haciali Kâ'nin yanıma sokularak "Vaz geç öğretmen bey, boş yere ne tatlı canını zahmete koşar, bu döyosları okutmaya kalkarsın.. Bunların gözleri açılmasın daha iyi..."

Sonra arkasından uzun bir göz dağı: Köyde okul öğretmen yokken köyün ahlakı daha mazbut, insanları daha muti, imiş estekmiş, köstekmiş. Şimdi ise insan kapısında çalıştıracak bir hizmetkar, azap bile bulamıyormuş.

Muhtar bunları konuşurken, olduğum yerde çivilenip kalıyorum. Hele Cumhuriyetin 15. yılını kutlulamaya hazırlandığımız bir dönemde başındaki sarığı, püskülü atıp şapka oturttuğumuz bir Cumhuriyet muhtarından böylesi laflar duymak beni büsbütün şaşırtıyor. Gene meydanlarda nutuklar çekilecek: Cumhuriyetçiyiz, Devrimciyiz, Laikiz Halkçıyız teraneleri.. Sonra arkasından ant içmeler gelecek: Ulu önder izindeyiz. Düşmanlarına göz açtırmayacağız. Sonra gırtlaklarımız patlayıncaya kadar öğrencilerimizle hep beraber söylediğimiz Cumhuriyetin 10. yıl marşı:

"On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan.."

Bizler, hiç sektirmeden köyünde kentinde Cumhuriyetimiz ve onun kurucusu büyük Atatürk üzerine törenler düzenleyerek devrimlerden söz ede duralım, öbür yanda çevrenin en büyük toprak ağası bir muhtarla, onun hizmetinde olan çember sakallı bir imam çıkıyor. "İçinde gavurca okunan bir mektebe taş çekmek günahların en büyüğüdür..."diye fetvayı basıyor. Ve bizler Cumhuriyetin bekçileri bekliyoruz.

YILLAR SÜRÜYOR

Yıl 1941. Gene köylerdeyim. Bu kez bir tek köyün öğretmeni değil de içinde 25 okulu olan geniş bir bölgenin öğretmeniyim. Adımız Gezici Başöğretmen. Elimde kırık bir baston köy köy dolaşarak yeni açılan köy enstitülerine öğrenci yazıyorum. Mutluyum, sevinçliyim, heyecanlıyım. Hele Haciali Kâ'nin köyünden üç marabacı çocuğunu Köy Enstitülerine gönderilecek listenin başına oturtmam beni büsbütün mutlu kılıyor.

Türkiye'nin kuruluşunun bunları sayısını çoğaltmakla mümkün olacağına inanmış biri olarak o günkü sevincimi bir görmeliydiniz.

Dayan dizlerim dayan, dayan cancağızım dayan...

HER TAŞIN ALTINDA ONLAR

Ne o? Bir de dönüp bakıyorum ki, muhtar Haciali Kâ'nın köyünden köy enstitülerine yazdığım çocukların üçü de ipi kırıp köyden kaçmışlar.

Etmeyin, eylemeyin demeye kalmıyor, çocuklardan birinin koca ninesi dört büklüm önüme çıkarak yolumu kesiyor. "Tabanlarını öpeyim öğretmen bey diyor. O mektepten benim öksüz Ramazanımı kurtar.."

"— Ne varmiş ki o mektepte diyorum."

Koca nine biraz daha yanıma sokularak eli şakaklarında.

"— Kölesi olduğum yavrum diyor, dediklerine göre orası fıkara mektebiymiş. Bizim bebeleri orada hep çalıştıracaklarmış. Bizi fakirlikten kurtaramadıktan kellü soyha kalsın öyle okul. '

Bakıyorum, koca nine adamakıllı doldurulmuş. Kadıncağızı şöyle bir deşeliyorum, bu gammazlığın, bu fitvericiliğin altından köyün yarısına sahip köyün ağası Hacıali Kâ ile şom ağızlı imamı çıkıyor. Ve o zaman, bir yıl önce Köy Enstitüleri Kanununun müzakeresi sırasında meclisteki bir politika ağasının çıkışları aklıma geliyor,yıllardır meclise kapağı atan bu toprak ve politika ağası, tartışmanın kızıştığı bir sıra kanun hazırlayıcısı Hakkı Tonguç'u bir köşeye çekerek, aynen şöyle konuşmuştu: "Hakkı Bey, Hakkı bey! demişti. Biz bu memlekette bugüne dek okuttuklarımızla başa çıkamıyoruz. Sen bu kanunu meclisten geçirmekle bir de tutuyorsun bunların hepsini birden okutmaya kalkıyorsun. Burada şunu da unutma ki, bu köylü dayılar hepsi okur, dünyanın Hanyasını, Konyasını öğrenirlerse o zaman burada ne sen kalırsın, ne de ben..." ve ilave ediyordu. 'Hakkı, Hakkı bindiğin dalı kestiklerinin farkında mısın?"

Elbet de Hakkı Tonguç ve çevresinde saflaşan arkadaşları Cumhuriyet dönemi içinde -yapıcı ve yaratıcı kişiler olarak- yapacakları işlerin farkında olarak kendilerini ortaya atmışlardı...

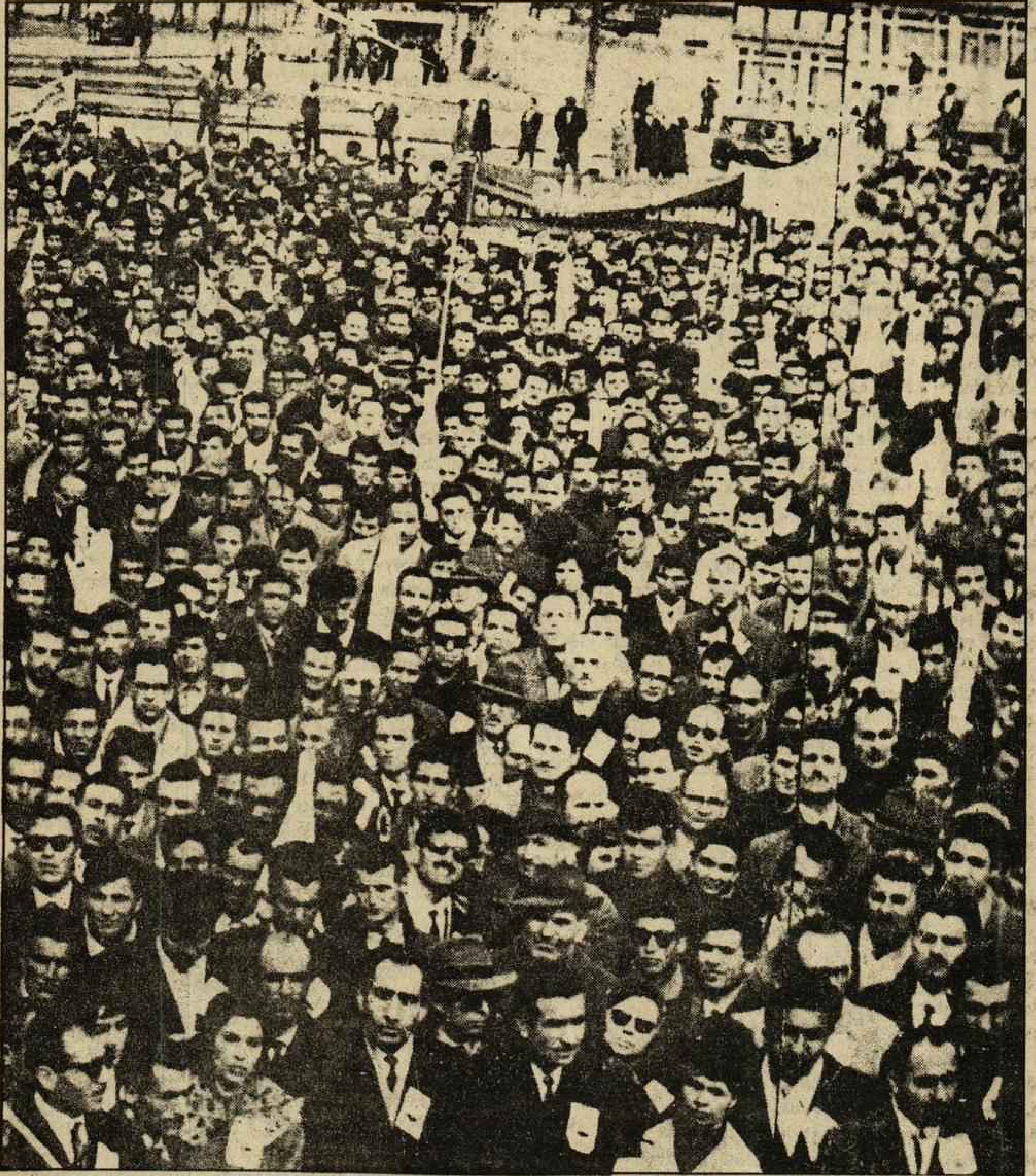
1- Raporun tam metni YENİ ÜLKE dergisinde yayınlandı. Yıl 1978, sayı 4.

2- Anılan yazının bir bölümüne sayfalarımızda yer veriyoruz. Yazının bütünü Yılmaz Elmas tarafından günümüz diline aktarılmış ve YENİ TOPLUM dergisinin ilk sayısında yayınlanmıştır. Yıl 1975.

3- Mehmet Emiralioğlu'nun broşürün den yararlanılmıştır.

4- YENİ TOPLUM, Yıl 1976, Sayı 5.

5- Atıf şöyle: "Hikayelerimi, hayatımı hayatlarına, mücadelemi mücadelelerine kattığım, için için çırpınan yaralı insanların hınç ve azaplarını dile getirmek için yazıyorum."

20 Şubat 1963
BÜYÜK EĞİTİM MİTİNGİ

Büyük Eğitim Mitingi TÜRKİYE ÖĞRETMEN DERNEKLERİ MİLLİ FEDERASYONU (TÖDMP)'na bağlı dernekler tarafından yapılmıştır. 20 Şubat 1963 günü Ankara'da yapılan bu mitinge on beş bin dolayında öğretmen katılmıştır. Bu miting yurdumuzda kamu personelinin örgütlü olarak yaptığı ilk kitlesel protesto gösterisidir. Mitingte meslek ve özlük sorunları sergilenmiştir. Kamuoyunda büyük yankılar uyandıran eylem sonunda Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu istifa etmek zorunda kalmıştır.

OKU-MA
OKUMA KİTABI

OKUMA KİTABI

YAZ-MA
YAZMA DEFTERİ

YAZMA DEFTERİ

OYNA!